

מצוות הדלקת נרות

בגדר הנרות

בטעם תקנת הדלקת נרות: רש"י בשבת כדף כא: בד"ה 'ה"ג' כתב בכאור תקנת חכמים שקבעום בהלל ובהודאה: 'שלא נקבעו אלא לקרות הלל ולומר על הנסים בהודאה', ולא נזכר כברייטא זו דין הדלקת נר חנוכה, אלא אם כן נאמר כי דין הדלקת הנרות כלול בכלל חובת ההודאה. אולם הרמב"ם בהל' חנוכה פ"ג ה"ג כתב: 'ומפני זה התקינו חכמים... ימי שמחה והלל, ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות להראות ולגלות הנס'. הרי שהבין שתקנה חדשה חידשו, להדליק נר לזכר הנס ונכלל ב'הלל ובהודאה'.

המהר"ל בנר מצווה, הפר"ח בסי' תרע והנצי"ב בשאלתא כו סק"י כתבו כי קבעו את היום הראשון (ולמהר"ל אף את עיקר כל ימי חנוכה, וכ"כ מעשה רקח בהל' חנוכה פ"ג ה"ב) משום נס המלחמה, ושאר הימים קבעו להודות בשל נס השמן. המנחת שלמה תניינא סי' נח אות ה כתב שאם היתה חובת הדלקת נרות משום פרסום של נס השמן בלבד, לא היו נשים מחוייבות בו, שכן: 'אינם שייכים למצוה של הדלקת המנורה, ולא שייך כ"כ הלשון 'אף הן' היו באותו הנס. אבל מכיון שההדלקה היא הודאה על ההצלה בחרו חכמים לחייב את הנשים בהודיה זו' (ומור"ר במשנת יעקב הל' חנוכה פ"ג ה"ד הקשה שנס השמן נעשה עבור כלל ישראל, ונשים כלולות בו). הרי שהדלקת הנרות הינה מדיני ההודאה על ההצלה וניסי המלחמה, ולכן נשים שייכות וחייבות במצווה זו.

אולם השאלות בסוף שאילתא כו גרס: 'מאי נר חנוכה', הרי הבין כי שאלת הגמ' נסבה על דין הדלקת הנר, ולא על עיקר קביעת ימי חנוכה. ולגירסתו, תשובת הגמ' היא כי תקנו דין הדלקת נרות משום נס השמן. וכן באר המהרש"א שם בדעת הר"ן ששאלת הגמ' היתה לברר רק את דין הדלקת הנר, ולא על מהות הימים, שכן באר הר"ן כדף ט: מדפי הרי"ף שחנוכה נגזר מלשון 'חנו-כה', ובשל המנוחה מהמלחמה ולא בשל נס השמן כפי שעולה מגמ' זו. וכן מבואר בטור בסי' תרעא שכתב: 'ויען כי אירע הנס בנרות תקנוה להדליק נרות בכל לילה כדי להזכיר הנס'. וכ"כ המהר"ן חיות בשבת כדף כא: ובכתבים בסי' סה כי בהדלקת הנרות מודים על נס השמן, שהיה נס גלוי, ולא על נס הנסתר בדרכי המלחמה.

הר"ן ובעה"מ כדף ט. מדפי הרי"ף כתבו בטעם האיסור להשתמש לאורה, כי הנרות הינם 'זכר לנרות ולשמן של היכל'. ולפי זה, אין מדליקין לזכר הניסים עצמן, אלא לתוכנן של הניסים – שחזרה העבודה והמלכות לבית חשמונאי. ויתכן, כי אכן סיבת תקנת הדלקת הנרות הינה משום הניסים שנעשו להם, אך גדרי הנרות והלכותיהם נקבעו כזכר למנורה. אך הפרמ"ג באש"א בריש סי' תרעו באר בדעת השו"ע והפר"ח שסברי שנוסח הברכה היא 'להדליק נר חנוכה', שכיון

שבחנוכה מדליקין נר בשל הנס וכזכר למקדש שחנכו המנורה, ולא היום חייב בהדלקתו לפיכך הנר אינו 'של חנוכה'. הרי שמדליק נרות זכר לחנוכת המקדש. החוות יאיר במקור חיים בסי' תרעב כתב: 'עיקר המצוה הוא שיהיה המדליק אצל הנרות חצי שעה לראות אותם ולשמח בהם, כי הם ג"כ זכר לשמחה שהיו מדליקין אחר הנס'. לדבריו עיקר ההדלקה הינה מדיני השמחה זכר לנס, כשם שהדליקו בהאי שתא.

מצוות הדלקת הנרות מדיני היום, או חובה נוספת ונפרדת: התוס' בתענית בדף כח: בד"ה 'ויר"ט' כתבו כי גומרים הלל בכל יום משום 'שכל ח' ימים היה הנס מתגדל', הרי שהדלקת הנרות מדיני היום היא. הב"י בסי' תרפג הביא משבולי הלקט שגומרין את ההלל בכל יום: 'משום דחלוק בנרותיו כל יום חלוק משלפניו הרי הוא כחג שחלוק בקרבנותיו', ועוד כתב טעם אחר: 'לפי שהנס נתחדש בכל יום, ועוד שהרי קוראים בנשיאים ובכל יום נשיא שלו חלוק משל חבירו אם כן כל נשיא צריך לגמור ההלל על קרבנותיו, ואין ראוי לחדש קריאה בלא קריאת ההלל'. וא"כ דלטעם הראשון, הנרות הינן מרכיב בשם היום, ואילו לשאר הטעמים אין בהדלקת הנרות כדי לקבוע שם יו"ט (הערוך השלחן בסי' תרע, ה כתב עפ"י המדרש שבאותה שנה לא הקריבו קרבנות בחג סוכות, ולכן עשו שמונת ימי חנוכה לתשלומין. ולפי"ז אין ללמוד מאמירת הלל על מעמד היום. אך מקושיית הגמ' בערכין בדף י: נראה שיש ללמוד מהלל לשם היום). וראה לעיל שתלינו בכך מחלוקת הפוסקים אם השוכח לברך 'שהחיינו' ביום הראשון, יש לו לברך בשאר ימים. השעה"צ בסי' תרעו בס"ג נקט באופן פשוט שיברך קודם ההדלקה, ובפשטות הבין שהדלקת הנר הינה חלק מהותי מגדר היום, ויכול לברך על ימי חנוכה לפני שמדליק הנר ומקיים מצוותיה, ואילו בספר הפרדס לרש"י בהל' חנוכה סי' קצט כתב שלא יברך, ובפשטות הוא מפני שמצוות ההדלקה איננה מרכיב בהלכות היום אלא חובה נפרדת, וכיון שלא ברך, אזלא לה חיוב הברכה. ושמא יש לבאר, שבכך נחלקו הפוסקים בנוסח הברכה. השו"ע בסי' תרעו, א פסק שיברך 'להדליק נר חנוכה', ואילו הרמ"א פסק לומר 'של חנוכה'. והמחזיק ברכה בריש סי' תרעו עמד על שינוי לשון זו. ולדברינו, הרי כאשר היום מחייב את ההדלקה, יש לברך 'של', תוספת המורה שהדלקת הנר מחמת היום היא באה, כשם שמברכין בשבת 'להדליק נר של שבת', שהשבת חייבה בהדלקתה. משא"כ אם הנוסח הוא 'להדליק נר חנוכה', הרי שאין הנר בא מחמת היום אלא הוא חיוב נפרד מהלכות פרסום הנס.

אם הדלקת הנרות הינה משום פרסום הנס, או הודאה: הרמב"ם בהל' חנוכה פ"ד הי"ב כתב: 'מצוות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד, וצריך אדם להזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבת האל והודיה לו על הנסים שעשה לנו'. הרי שדין הדלקת הנרות מדיני ההודאה הוא, והברייתא שכתבה שקבעו ימים אלו בהלל ובהודאה מתפרשת: בהלל – כפשוטו,

ובהודאה – בכך ש'מדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים'. ולפי"ז משמעות דברי הרמב"ם שם פ"ג ה"ג: 'ומפני זה התקינו חכמים... להראות ולגלות הנס', הינה שפרסום הנס הינו מאופן ההודאה. כן נראה מהקדמת הרמב"ם להלכות מגילה וחנוכה: 'יש מכללן שתי מצוות עשה מדברי סופרים', הגם שעוסקות הלכות אלו במקרא מגילה, הדלקת נר חנוכה והלל. הרי שהבין שהדלקת נר חנוכה מדיני ההלל היא, וכ"כ בהררי קדם בסי' קסה סק"ה. וכן נראה בפסקי הריא"ז בשבת ב"דף כ"א. שכתב: 'לשנה אחרת קבעום ועשאוהו שמונה ימים שגומרים בהם את ההלל, ומודים על הנס בהדלקת הנרות, ומזכירין אותו בתפילה'. וכן כתב רבינו דניאל הבבלי במעשה ניסים בסי' א: 'כי ההלל בימי חנוכה דאורייתא, לא כי ימי חנוכה כתובים בתורה ומצוות פרסומי ניסא... וע"כ נתחייב לפרסם הנסים בכל מקום שנעשו בו... היכן צונו להדליק אך הוא ליחד זה בהדלקת נר, וכבר יתכן שיהיה זה זולת זה, או שיספיק בקריאת הלל, והיתה התשובה מצוה לשמוע דברי חכמים מלא תסור'. הרי שמצוות הדלקת הנר הינה חלק מדיני ההלל. וכ"כ במנחת שלמה תנינא סי' נח סק"ה: 'דהדלקת נר חנוכה היא עצמה ההודאה וההלל, כלומר שע"י זה יתן אל לבו להודות לה' על הנסים הגדולים שעשה לנו בנצחון המלחמות'. ולפי"ז שפיר נאמר במסכת סופרים פ"כ ה"ו לומר קודם ההדלקה 'הנרות הללו', שבו אנו מכריזים שאנו מדליקין כדי להודות ולהלל. וצ"ל שמוסיפים נוסח זה להורות ולהשלים את ההודאה שבהדלקה.

אך הטור בסי' תרע"א כתב בעניין הדלקת הנרות: 'ויען כי אירע הנס בנרות תקנוה להדליק נרות בכל לילה כדי להזכיר הנס'. וכ"כ הלבוש מובא בכף החיים בסי' תרע"ז בטעם הדין שנהגו הנשים שלא לעשות מלאכה בעת שהנרות דולקות, כדי שלא יסיחו דעתן מן הנרות. הרי שדין הדלקת הנרות נועד בכדי לפרסם הנס, ולא כהודאה גרידא. וכן עולה מכל הדינים וגדרי ההדלקה שהצריכו שיהא פרסומי ניסא בהדלקתו – אף לעיכובא. כגון מיקום הנרות בחוץ ובגובהה, זמן הדלקתה, החייבים במצוותה (נשים, קטנים ועניים) וסדרי קדימות על פני מצוות אחרות.

אמנם אפשר ששתי חובות כלולות בהדלקת נרות אלו, גם הדלקת נרות מדיני היום כהודאה, וגם פרסום ניסא והלל, וכ"כ בצפנת פענח בהל' מגילה פ"א ה"ג. שכן עיקר התקנה היתה להדליק נרות מדיני היום, ובנוסף לכך הצריכו להדליק בפתח הבית בכדי לפרסם הנס. ומצאנו כי דין הפרסום אינו מעכב את עיקר דין ההדלקה, ובשעת הסכנה מדליק בביתו, אף בהעדר פרסום הנס, אך אינו פטור מעיקר חובת ההדלקה. וכן כתבו הראשונים שהמדליק בפנים לא מקיים מצוותו כתיקנה, אך את דין הדלקת הנרות קיים. הכלבו בסי' מד כתב: 'ועכשו בגלות שאין אנו יכולין לקיים המצות בשלמות מניחה על פתח ביתו מבפנים ואפילו הניחה על שלחנו דיו'. וכ"כ הריב"ש סי' קיא: 'וכיון שעתה שיד האומות תקפה עלינו, ואין אנו יכולין לקיים המצוה כתקנה, ומדליק כל אחד בפתח ביתו מבפנים, ואין כאן פרסומי ניסא כי אם לבני ביתו לבד'. הרי שאת עיקר המצוה ניתן לקיים גם בהדלקתו בתוך ביתו. וא"כ תקנת הדלקת הנרות אוצרת בתוכה שני חיובים להודות על הנס ולפרסמו.

אם הנרות הוי חפצא של מצווה: המשנ"ב שם סק"ה כתב שבדיעבד יכול לתקוע בשופר מבהמה טמאה אם אין לו אחר (ובשל הספק לא יברך). ובשעה"צ סק"ד באר, שרק בתפילין למדו שפסול מהנא' למען תהיה תורת ד' בפיו, ולא בתשמיש מצווה כשופר. יש לדון א"כ בגדר נר חנוכה אם הוא חפצא של מצווה וחייב להעשות 'מן המותר', או שמא המצווה נעשית בו והוא רק הכשר המצווה, ויכול להדליק אף בשל איסור.

המג"א בס"י תקפו סק"ג כתב שלמדו מדין 'מן המותר בפיו', לכל התורה שצריך ליקח חפצא של מצווה מהמותר באכילה. והמהר"ץ חיות בשבת בדף כא. הקשה מהנאמר בגמ' שמותר להשתמש בכל השמנים לנר חנוכה, ובתוכם הובא שמן קיק, שמופק מעוף טמא. מוכח שהבין שגם חנוכה הינו חפצא של מצווה ממש.

הרמב"ם בהל' שופר פ"א ה"ג כתב עפ"י הירושלמי שיוצא יד"ח מצוות שופר בגזול, שכן אין המצווה אלא בשמיעת הקול, ואין בקול דין גזול. נמצאנו שרק כשהחפצא הוא של מצווה, נדחת המצווה מפני שנעשתה בחפץ אסור, לעומת היכא שהחפץ אינו מגוף המצווה אלא רק משתמש בו. וראה שהמשנ"ב בס"י תרעג סק"ב הביא שהשואל ומשיב הסתפק אם שמן גזול כשר לנר חנוכה מטעם מצווה הבאה בעבירה. והנה שופר גזול כשר שכן הוא רק מכשיר למצווה, ונר חנוכה סבר לפסול משום שהוא חפצא של מצווה ולא רק הכשר. אמנם אפשר, ששמן גזול פסול לא מטעם העבירה, אלא משום הצורך שיהא הנר שלו ובבעלותו. שכן הר"ן בפסחים בדף ד. מדפי הרי"ף באר כי ההדלקה מתקיימת ע"י הבעלים בהיותו נר שלו וממונו, ולא ע"י שלוחו.

באתון דאורייתא כלל יז הוכיח הגר"י ענגיל מדין הקצאת הנר בהנאה שאין הנר משמש רק כמכשיר המצווה, אלא הוא חפצא של מצווה ממש. והביא מדרש תנחומא כי הקב"ה הסכים לגזירת הקצאה זו. ובאר כי כל מצוות דרבנן חייבו את הגברא בהנהגתם, ולא חלה קדושה או איסור על החפצא, מלבד הכא בנר חנוכה שהסכים הקב"ה שאף החפצא עצמו נעשה של מצווה.

המג"א בס"י תרעב סק"ג כתב: 'נרות שעוה כשהם ארוכים, הם נאים יותר, כמו בנרות י"ה ולולב ואתרוג'. וכ"כ המשנ"ב שם בסק"ו: 'בנרות של שעוה יש הידור מצוה כשהן ארוכות'. ופשיטא שאין ההידור באשר ידלקו הנרות זמן רב יותר משחלף זמן הדלקתן, שכן אין בכך כל מצווה, אלא רק בשל כך שהנר נראה יותר חשוב ומכובד הוי הידור. הרי שהנר הוא חלק מהמצווה ממש, ולא רק מכשיר שבו מדליקין ונושא את האור (למרות שמצאנו שיש להדר במכשירין).

בניגוד לכך, בהררי קדם בס"י קעא הוכיח שרק השלהבת הוי חפצא מצווה ולא הנר, מהנאמר בגמ' בשבת בדף כג: שגם שיש לו שתי פתילות עולה לשני בני אדם, הגם שיש שם רק נר אחר ושמן אחד. נמצאנו שהמצווה הינה בשלהבת בלבד. אולם אפשר ששם לפתילה יש דין נר, ולא לשמן המשותף.

השוואת נר החנוכייה לנר המקדש: יש לחקור מה למדו ממנורת המקדש להדלקת החנוכייה. שכן אפשר ולמדו שיש להדליק חנוכייה לזכר מנורת המקדש, אך לא חייבו והתנו באופני הדלקתה דינים מסויימים שישוו להדלקת המנורה במקדש. ואפשר שהצריכו והשוו את דיני הדלקת החנוכייה לדיני הדלקת המנורה.

רש"י בשבת ב"ב: כ"ב: בד"ה 'אי הדלקה' כתב: 'אי המצוה של חנוכה תלויה בהדלקה, מדליקין, כדאשכחן במנורה', וכ"כ תוס' ד"ה 'מאי'. וכן הר"ן שם ב"ב: ט. מדפי הרי"ף והרשב"א שם ב"ב: כ"א: כתבו שהטעם שאסור להשתמש לאורה הוא מפני שכן מצאנו במנורה. והקשה הפני יהושע שם ב"ב: כ"א: שלא לכל עניין השוו דיני החנוכייה למנורה, שהרי לא תיקנו להדליק דווקא בשמן זית כמו שהיה במנורה. ועוד דכיצד למד רבא שמתר להשתמש לאורה ושכבתה זקוק לה מכך שאסור להדליק בפתילות ושמנים מסויימים בחנוכה, והא טעם האיסור להדליק בפתילות ושמנים אלו הוא משום ההשוואה להדלקת המקדש ולא מדיני נר חנוכה. ולכן הסיק הפני"ש שאין ללמוד מהדלקת המקדש לנר חנוכה.

עוד יש להקשות על דעת הר"ן; א. מה הרבותא שאסרו להרצות מעות כנגדם אף שתשמיש קל הוא, והא במנורה נאסרה כל תשמיש. ב. הגמ' שם ב"ב: כ"ב. אסרה להרצות מעות כנגד הנר והקשתה על כך: 'וכי נר קדושה יש בה', ולדברי הר"ן אכן מההשוואה לנר המנורה ייתכן ויש בו קדושה. ג. המהר"ץ חיות בשבת ב"ב: כ"ב. הקשה על שיטת הר"ן מדברי רב שאסור להדליק מנר לנר ואילו במנורה כן הדליקו מנר לנר, וכן במנורה כבתה זקוק לה, הרי שלא משווים את דין הנרות לדין המנורה. והראש יוסף שם כתב כי מעיקרא לא גזרו אלא בתשמיש קבוע ולא בקל. כלומר, שההשוואה למנורת המקדש אינה גמורה, ולא החילו על נר חנוכה את כל דיני נר המנורה אלא לפי הנראה לחכמים. ולפי"ז אכן אין קדושה בנר חנוכה כמנורה. וכן נראה מבאורו של הלבוש ב"ב: תרע"ג, ב שכיון שנעשה נס המנורה: 'עשאוה כמנורה שאין משתמשין בה כלל, שהרי לפנים היתה עומדת בהיכל במקום שלא ראו בני אדם את אורה'. אמור מעתה, שהדמיון למנורה אינו להשוות דין החנוכייה לדיני המנורה, אלא מבחינה מעשית כשם שלא נהנו מהמנורה ולא ראו את אורה, כן אין להנות מאור נרות חנוכה. וכעת יש לברר אלו דינים יש להשוות למנורת המקדש. אולם ברשב"א שם ב"ב: כ"א: בד"ה 'אמר ר' ירמיה' מבואר להדיא שאיסור להשתמש לאורה הוא בהשוואה לנר המנורה: 'משום דעל ידי נס שנעשה במנורה תקנו, והלכך עשאוה כמנורה שאסור להשתמש לאורה', והדרא כל קושייתן לדוכתן לשיטתו.

הרשב"א והרי"ף כתבו כי אחר זמן מצוותן מותר להנות ולהשתמש לאור הנרות, ואי נימא כי השוו את דינם למנורה ממש, כיצד התירו הנאה מהן אחר זמן מצוותה. על כורחך, שכל ההשוואה למנורת המקדש איירי בעת שהנרות דולקות ולא למהותם.

ובקונטרס 'סוד הדלקת נר חנוכה' המיוחס לר' יצחק סגי נהור בן הראב"ד (מובא בספר הזכרון לר' יצחק הוטנר זצ"ל. ומובא שם מר' אברהם אזולאי, סבו של החיד"א שאליהו הנביא מסר סוד זה לר' יצחק) כתב שיש

להדליק נר חנוכה בכלי דווקא, כעין ההדלקה במקדש שהיתה במנורה, ובלאו הכי אין מברכין עליו. הרי שהבין שהשוואה למנורת המקדש הינה מיסודות הדלקת נר חנוכה, ומעכבת אף את ההדלקה באופן מושלם.

מניחה על שלחנו – תקנה מחודשת, או עיקר מצוות ההדלקה: התוס'

בשבת כדף כא: בר"ה 'דאי', הרא"ש פ"ב סי' ג, הר"ן כדף ט. מדפי הרי"ף והרמב"ם בהל' חנוכה פ"ד ה"ה פסקו כתירוץ הראשון של הגמ' – 'דאי לא אדליק, מדליק', וכשהדליקו בחוץ היה להם להדליק רק בזמנה, ומשחלף הזמן אינו יכול להדליק עוד. ובטעמו י"ל כדברי התוס' רי"ד בשבת שם: 'דעיקר מצוותה היא שיראו הרבים העוברים ליד ביתו, ולא משום בני ביתו'. לדברים אלו י"ל כי בשעת הסכנה מניחה על שולחנו, ומפסיד את מצוות הפרסום של נר חנוכה, שנועדה להראות לרבים. וכן הבין בקונטרס חנוכה ומגילה לגר"ח טורצין בסי' ג סק"ב מכך שלא נאמר שבשעת הסכנה 'בדיעבד' יש להניחה על שלחנו כעיקר דינו, אלא 'תקנה חדשה' איכא בשעת סכנה, ואכן את מעלת ההדלקה בחוץ, מפסיד. וראה בצפנת פענח בהל' מגילה פ"א ה"ג שיש במצוות המגילה ובנר חנוכה שני חיובים, ישנה מצווה לקרוא מגילה או להדליק נרות, וישנה חובת פרסומי ניסא. וא"כ י"ל לשיטות אלו, שבשל הסכנה הוא לא מקיים בהדלקתו בביתו את מצוות פרסומי ניסא שבהדלקה.

ולעומתם ס"ל לריטב"א בשבת שם שמקיים גם בביתו את מצוות פרסומי ניסא לאנשי ביתו. למרות שעיקר המצווה לפרסם לבני רשות הרבים. ולמד זאת מכך שבשעת הסכנה מניחה על שולחנו, הרי שעיקר המצווה הוא מקיים בהדלקתו בביתו. ולדבריו, ההדלקה בבית בעת הסכנה איננה תקנה חדשה, אלא כך קיום המצווה מתאפשרת במצב הנוכחי, לעומת הרמב"ם ודעמייה, שהבינו שבעת הסכנה תיקנו אופן מיוחד של הדלקה, שלא מציינת את פרסומי הניסא. הרי שנחלקו אם מיסודו של החיוב הוא לפרסם לבני רשות הרבים, או לבני ביתו. ואפשר שנחלקו אם דיני הפרסום עומדים בשורש דינו של נר חנוכה ומעכבים את הדלקתו, או שמא אין זיקה שקושרת בין שני הדינים, ומקיים מצוות הדלקת נר חנוכה גם כשאין בקיומו פרסום הנס.

וכן נחלקו הראשונים בדין שימוש בנר חנוכה לדבר מצווה, שבעה"מ כדף ט. מדפי הרי"ף התיר שימוש לצורך מצווה, אולם הרשב"א הקשה עליו מדף כג. שנר חנוכה דוחה מצוות נר שבת, ומדוע לא ידליק בביתו נר חנוכה וישתמש בו לדבר מצווה. ולמד מכאן לאסור תשיש מצווה בנר חנוכה, וכ"כ המג"א בסי' תרעג סק"ב בשם הסמ"ק וספר התרומה להוכיח מדין זה שאין לאכול לאור הנר. הרי שנחלקו אם בנר שבביתו בשעת הסכנה מקיים מצוות נר חנוכה מעיקרא דדינא למרות העדר פרסום הנס, או שהיו צריכים לתקנה מיוחדת בכדי לאפשר הדלקה בביתו. וכיון שהרשב"א סבר שלא היו צריכים לתקנה מיוחדת להדליק בביתו, וניתן לקיים מצוותו בנר

שבביתו למרות שחסר בפרסומי ניסא שלו, לכן הקשה שאין מניעה להדליק נר בביתו שיועיל גם להאיר בסעודת שבת, אם היה מותר להשתמש לאורה.

הר"ן בדף ט: מדפי הרי"ף כתב שהגזירה היתה שלא להדליק נר חנוכה, ורק משום סכנת פיקוח נפש התירו להדליק בתוך ביתו. והקשה הב"ח בס"ח תרע"א כיצד הותר לבטל דין בשעת השמד. ובאר כי בהנחה בביתו אינו מבטל את עיקרא דדינא ולכן לא חייבים במסירות נפש למען כך. הרי שהבין כי ההדלקה בבית הינה יסוד מצוות הדלקת נר חנוכה, ולא תקנה מחודשת, ועל כן גם בשעת השמד אינו מחוייב למסור נפשו אלא על עיקר דינא דהמצווה.

הדליק נר נוסף – גרע וחייב להדליק בשנית, או שקיים מצוותו כדין: יש לחקור אם הדליק נר נוסף ממספר הימים, אם גורע ממצוותו ופוגם בשם נרות חנוכה, באשר אינם נושאים את ציון יום הנס, או שאין בתוספת נר זה לגרע ממצוותו ומנרות החיוב שהדליק כדין.

הנה פסק השו"ע בס"ח תרע"א, ד: 'מילא קערה שמן והקיפה פתילות... לא כפה עליה כלי, אפי' לנר אחד אינו עולה לפי שהוא כמדורה'. ומדוע לא יוצא יד"ח בנר הראשון, והלא הדלקה עושה מצווה, וכשהדליקו יצא יד"ח נר איש וביתו, ובמה נפגם כשהמשיך בהדלקתו (ואפשר שהיו כהדליק ברוח מצוייה כשלבסוף יהא מדורה). על כורחך, שכל שלא מסיים את הדלקתו ומושך ידו מההדלקה חשיב כמעשה אחד, ומצרפים את סיום הדלקתו לראשיתה ורואים אותה כמעשה אחד, ויכול לגרוע ממנו (ואה"נ, אם הדליק כדין ורק אחר כך החליט להניח פתילה נוספת ונעשתה מדורה, לא גרע ממעשיו הראשונים, שכן הדלקה עושה מצווה, והיא הושלמה כדין). אולם יש לחלק בין היכא שבסיום הדלקתו עשה מדורה, והנר הראשון הוא חלק ממנה, לעומת כשהוסיף נר ואמנם לא ניכר ימי החג אך כל נר עומד בפנ"ע, וא"כ יש לעיין אם הוא מגרע מהידור נרות החיוב שכבר הדליק.

יש ללמוד לכאורה, מדין מי שהדליק נר פחות ממניין הימים – אם מגרע מהידור המצווה, בכך שלא ניכרים ימי החג. שכן האבי עזרי בסוף הל' חנוכה סבר שאם יש לו ביום השלישי רק שני נרות מדליק את שני הנרות שברשותו מטעם שמוסיפים בקודש ולא מורידים, למרות שימי החג לא ניכרים בהדלקתו זו. ומסתמא כן הדין כשיוסיף נרות, אינו גורע אפילו שיצטרף לנר החיוב. אולם לדעת החולקים עליו, הרי יש להקפיד להדליק כמניין ימי החג.

באור גדר הדין 'הדלקה עושה מצווה': שני יסודות נאמרו בגדר הדלקת נר חנוכה, 'הדלקה עושה מצווה', וכן 'כבתה אין זקוק לה'. ניתן להבין את מעשה ההדלקה כפשוטו, ובעצם הדלקת הנר קיים מצוותו, ודי לו במה שהדליק את הנר שעתיד לדלוך כשיעור מצוותו, ואינו זקוק לו עוד. ברם ישנם כמה הוכחות, שמהם עולה שאין ההדלקה מסתיימת, אלא עד שיסיר את ידו ממנה. א. פסק השו"ע בס"ח תרע"א, ד: 'מילא קערה שמן והקיפה פתילות... לא כפה

עליה כלי, אפי' לנר אחד אינו עולה לפי שהוא כמדורה'. ומדוע לא יוצא יד"ח בנר הראשון, והלא הדלקה עושה מצווה, וכשהדליקו יצא יד"ח נר איש וביתו, ובמה נפגם כשהמשך בהדלקתו (ואפשר שהיו כהדליק ברוח מצוייה). על כורחך, שעד שלא מסיים את הדלקתו ומושך ידו מההדלקה חשיב כמעשה אחד, ומצרפים את סיום הדלקתו לראשיתה ורואים אותה כמעשה אחד, ויכול לגרוע ממנו. ב. הביאור הלכה בסי' תרעג בד"ה 'הדלקה עושה מצוה' הביא מתשובת מהר"י ברונא בסי' לט שכתב: 'דלא יסלק ידו אחר הברכה עד אשר ידליק רוב הפתילה היוצא מן השמן'. הרי מחוייב לא רק להדליק, אלא לדאוג לאחר מכן שההדלקה תעלה יפה. ג. הפני יהושע בשבת בדף כא: כתב שאם בשבת ישתמש לאורה לאחר חצי שעה, יסבור הרואה שהדליק הנר לצורך עצמו ולא יכל להדליקו אלא מבעוד יום, ואז לא יצא יד"ח. הרי שאמנם הדלקה עושה מצווה ודלק הנר כזמן הנדרש, מ"מ מעשיו אח"כ מקלקלים את היכר הנר, ונפגמת מצוותו. ד. נחלקו הפוסקים הרשב"א בר"ן בדף ט. מדפי הרי"ף והפרמ"ג באש"א בסי' תרעג ס"ק יב אם כיבה הנרות, מחוייב לחזור ולהדליקה (ולא מטעם קנס על זדונו). הרי אף שקיים מצוותו כדין, כיון שפשט ידו לכבותה, לא הסתיימה ההדלקה וזקוק לה. ה. איתא בגמ' בשבת כדף כב: 'אמר רבא הדליקה בפנים והוציאה – לא עשה כלום... הרואה הוא אומר לצורכו הוא דאדלקה'. תינח לדעת הרמב"ם בהל' חנוכה פ"ד ה"ט שכתב בטעם פסולו משום שלא הדליקה במקומו ומעיקרא הדלקתו לקויה ולכן לא יצא יד"ח. אך הרי"ף בדף י. מדפי הרי"ף, הרא"ש בפ"ב ס"ז, הטור והשו"ע בסי' תרעה, א כתבו בטעם דין זה משום שהרואה אומר שלצורכו הדליקה, ולא כתבו משום שהדלקה עושה מצווה. והב"ח והמג"א בסק"ג בארו בדעתם, שגם לדידן שמדליקין בפנים ובכך יוצא כבר יד"ח – אם הוציאה אח"כ לחוץ לא יצא יד"ח, משום שהרואה אומר שלצורכו הדליקה (וכן הבין בשו"ת רעק"א בסי' רכה בדעתו, שאיירי גם כשהדליק כדין). הרי למרות שסיים את מעשה הדלקתו, מ"מ מעשיו אח"כ משפיעים על הדלקתו, ויכול לגרוען. נראה לומר, שאכן סיים מצוותו מיד בהדלקתו, אלא שמחוייב לדאוג שלא לפגום בהדלקתו, ושיוכרו כנר מצווה. או משם שגדר המצווה שיאירו הנרות כל זמן שיעורה, או שאמנם את מצוות הדלקת נר חנוכה קיים כדין, אך מדיני פרסום הנס מחוייב שיהא הנר דולק כל זמן מצוותו.

מקיים מצוות פרסומי ניסא – כל זמן שהנר מאיר, או רק בהדלקתו: יש לעיין בגדר מצוות ההדלקה, אם כבה הנר לאחד אחרי חמש דקות ולשני כבה אחרי שש דקות, האם קיימו את המצווה בשווה. מאחר וההדלקה היתה כדין, וכיבתהו הרוח, אין מעלה באורך הזמן שהנר דולק, שכן הסתיימה מצוותו בעת שהדליק נר שיש בו שיעור כדי לפרסם הנס. או דילמא, הראשון קיים מצוותו במשך חמש דקות ואילו השני קיים מצוותו דקה יותר, במשך שש דקות. הנה לכר"ע אינו מחוייב מדינא להדליק את הנר בשנית, שכן כבתה אינו זקוק לה, אך לפי הצד השני יש לבעלים אחריות לדאוג שידלק הנר כל זמן מצוותו, כשם שכתבו

הפוסקים הנצי"ב בהעמק שאלה בסי' נג סק"ד, האבני נזר בסי' תמח סק"ז ובמפענח צפונות לרוגוצ'ובר ה, ח דייק כן ברמב"ם שמקיים מצוה בכל המצות שאוכל בליל פסח, ויכול להאריך ולהמשיך את שיעור מצת מצווה ואת קיום מצוותו. כן במצוות נר חנוכה יכול להמשיך את מצוותו כל זמנה, ולכן מחוייב הבעלים לדאוג לקיום הנר.

ומו"ר הגר"מ שטרנברג שליט"א תלה זאת בהבנת מצוות הדלקת הנרות, אם החיוב בפרסום הנס הינו נפרד ונוסף מעיקר תקנת הדלקת נר חנוכה, הרי שמצוות הדלקת הנרות מקיים מיד ברגע ההדלקה, ומכאן ואילך יש בידו רק הידור ומעלת הפרסום. אולם אם החיוב לפרסם הנס עומד ביסוד התקנה, וכל עוד הנר מפרסם ומאיר הוא מקיים את מצוותו – מחוייב הוא לדאוג שיאיר הנר, וכן מבואר בבית הלוי ענייני חנוכה על התורה עמ' כז:.. ויש להביא הוכחה לכך מרש"י בשבת בדף כג. בד"ה 'משוך נהוריה' במעלת שמן שומשומין: 'אינו ממהר לכלות כשמן זית'. הרי שישנה מעלה שהנר ידלק זמן רב (הובא במקראי קודש בסי' טו). וכן מבואר ברעק"א תניינא בסי' יג שהשווה את המשך הארת נר חנוכה למצוות תפילין וציצית שמקיים מצווה כל זמן שעליו, וכ"כ השפת אמת בשבת בדף כא:.. ולפי"ז, עיקר מצוות נר חנוכה אינה בהדלקה בלבד, אלא בעיסוק ובדאגה שיהא נר דלוק בזמנה, וזהו הילולו ופרסום הנס שעסוק בפרסום הנס כל זמן שיעורו. ובכך ניתן להבין את המנהג להגן על הנר אף מפני רוח שאינה מצוייה ולהדליק בעששית, הגם שבעת הדלקתו הנר עמיד מפני הרוח וקיים מצוותו, ומה אכפת לך שהרוח תכבה אח"כ את הנר וראה מקראי קודש סי' יז. ולדברינו, אכן מחוייב לדאוג גם אחר ההדלקה שלא תגרע הדלקתו.

דין ראיית נר חנוכה: בשו"ת שב יעקב או"ח סי' כב הוכיח שיש מצווה בראיית הנרות מהנאמר במסכת סופרים פ"ב ה"ו שיש לומר בעת ההדלקה: 'הנרות הללו... ואין לנו רשות להשתמש בהם אלא לראותן בלבד'. הרי שישנו חיוב עצמי בראיית הנרות מלבד הדלקתן. ושפיר אמרינן לדידיה שראייה זו קובעת ברכה בפנ"ע. וכן נראה דסבר המרדכי בסי' רסז שיש לראות את הנרות, שכן כתב שאף שמדליקין עליו בביתו 'צריך לראות, כדאמרינן בפ"ק הרואה מברך', והביאו הרמ"א בסי' תרעז, ג. הרי שהצריכו שיראה הנרות ומשו"ה מחוייב לברך. וכן הבין הנצי"ב בהעמק שאלה שאילתא כו סק"י שנחלקו הר"ן והמרדכי אם ישנו חיוב לראות את הנרות, אף אם יצא יד"ח בהדלקה ע"י אחר. שלר"ן אין מצווה בראיית הנרות ועל כן אין לברך על ראייתו את הנרות, ואילו למרדכי ישנה מצווה בראיית הנרות ומחוייב לברך על ראייה זו. החת"ס בשבת בדף כג. בד"ה 'זהיכן ציונו' תלה דין ראיית הנרות במחלוקת תירוצי התוס' בסוכה בדף מו. בד"ה 'הרואה' שבארו את יסוד דין ברכת הרואה: 'משום חביבות הנס. וגם משום שיש כמה בני אדם שאין להם בתים ואין בידם לקיים המצוה'. הרי שלתירוץ הראשון משום חביבות הנס ישנו חיוב לראות את הנרות, לעומת התירוץ השני שנקט כי אין חיוב לראות אלא בכדי שיוכל לברך את ברכתיו.

הריטב"א בדף כג. בד"ה 'הרואה' הביא שיטה שאף אם בדעתו להדליק בעצמו נרות, יקדים ויברך על הנס בעת שרואה את הנרות. נראה שסבר שישנה מצווה בראיית נר חנוכה, ואסור להעביר על המצוות ולכן מחוייב לברכנה מיד כשרואה את הנרות, וכן באר האבני נזר או"ח בסי' תקו. אך בניגוד לכל הנ"ל, המג"א ס' תרעו סק"א הביין בתוס' בסוכה הנ"ל שאין כל מצווה בראיית הנרות, שכן אז היה ברור מדוע תיקנו ברכה בראיית נר חנוכה בלבד, ולא בשאר מצוות. ומקושייתם שהשוו בין המצוות, נראה שהבינו שאין מצווה בראיית הנרות ושפיר הקשו מדוע תיקנו לברך על ראייתן.

חיוב למכור כסותו – לקיום עיקר מצוותו, או אף להידור מצווה: הרמב"ם בהל' חנוכה פ"ד הי"ב כתב: 'אפילו אין לו מה יאכל אלא מן הצדקה, שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן ונרות ומדליק', וכן פסק השו"ע בס' תרעא, א. ובארו הרב המגיד שם והגר"א שם שמקור הדין הוא מהגמ' בפסחים בדף צט: שאפילו עני שבישראל אל יפחתו לו מארבע כוסות של יין, וחייבוהו בכך משום פרסומי ניסא. ולמדו שמחוייב לחזור אחר כל מצווה שיש בה פרסומי ניסא. המשנ"ב בס' תרעא סק"ג כתב: ש'אינו מחוייב בכל זה רק בשביל נר אחד בכל לילה'. ואינו צריך להשתדל גם לצורך נרות ההידור, וכ"כ הפרמ"ג שם אש"א סק"א. וראיה יש לכך מתוס' בפסחים בדף צט: בד"ה 'לא יפחתו' שהסתפקו אם יש ליתן רק לבעה"ב יין לד' כוסות כעיקר מצוותו או לכל בני ביתו.

אולם האור שמח בהל' חנוכה פ"ד ה"א דייק בלשון הרמב"ם שם שכתב בראשית הלכה זו: 'מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד, וצריך אדם להזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח'. הרי מחוייב לשאול ולמכור כסותו וליקח שמן אף 'להוסיף בשבח' ולנרות ההידור, ולא דווקא לנר איש וביתו בלבד. וצ"ב במאי פליגי.

הנה יש לעיין בחיוב הגבאים והציבור ליתן לעני נרות מצוותו, שכן מחוייבין ליתן לו מזונותיו וצרכיו, אך לא תשמישי מצוות, ומאי שנא מילתא שיש בו פרסומי ניסא שמחייבין את העני למכור כסותו, וכן חייבו את הציבור ליתן לו את מצוות הפרסומי ניסא שלו? ויש לבאר בשני אופנים; אפשר, שכיון שיש במצווה זו פרסומי ניסא, הוי מעלה בחיוב ובמצווה יותר מכל מצווה אחרת, ומחומר המצווה מחוייב להתאמץ למענה, וכן הציבור מחוייב להרתם ולדאוג לצרכי מצוות מיוחדות אלו. ואפשר לבאר, וכך באר אחי הרב צבי יהודה שליט"א, שאכן הציבור לא מחוייב לדאוג לתשמישי מצווה למי שאין לו, אולם מצווה שיש בה פרסומי ניסא – מחוייבין הציבור לקיים חיובן ומצוותן שלהם ולדאוג שיהא פרסום בכל בתי ישראל (לפי"ז המצווה לפרסם הינה של כל אחד מהציבור, ומקיים את מצוותו בדאגתו שיהא לעני נר, ואינו דואג לעני לקיים את מצוותו), ולכן מחוייבין לדאוג שיהא לכל עני נר ובו יפרסם הנס. ובהכי פליגי אם מחוייב לחזור אחר נרות ההידור, שכן למשנ"ב עיקר המצווה מקיים העני בנר ביתו, ובכך קיימו הציבור את

פרסום הנס ואינם מחוייבין להשלים לעני את הידור המצווה. אך האו"ש הבין שעל הציבור מוטל החיוב שיהא הנס מפורסם ולכן מחוייבין ליתן לעני נרותיו, ושפיר מחזור ומבקש מהם לקיים את מצוותן לפרסם בהידור.

וניתן לבאר באופן נוסף, והוא בגדר הידור מצווה, האם יש לראות את קיום ההידור במנותק מעיקר המצווה, וקיומה עומד בפנ"ע בלא זיקה לעיקר המצווה, ואזי לא מחוייב למכור כסותו לחיוב נפרד זה, אף שיש בו פרסום הנס. ברם ניתן להבין שע"י מעשה ההידור מקיים את עיקר מצוותו באופן מושלם יותר, שכן כל שנעשה לתוספת שבח ולהודאה ולפרסום הנס כלול בעיקר מצוותו (והגר"ז הוכיח שההידור בנר חנוכה הינו חלק מגוף המצווה, מכך שמוציא לצורך ההידור בנר חנוכה יותר משליש המצווה המחוייב להוציא להידור מצווה. הרי שההידור הוא מעיקר המצווה). ולכן כשמדליק את נרות ההידור הריהו מקיים את מצוותו באופן מהודר, ואכן לשם קיום עיקר מצוותו מחוייב למכור כסותו ונרות ההידור כלולים בכלל זה. ואפשר לבאר, שנחלקו במחלוקת קמאי בדין מעלת הידור מצווה הנעשית בנפרד. השאגת אריה בס"י נא כתב שכל שמחללין שבת למענו לעיקר מצוותו, מחללין אף להידור המצווה, הרי שראה בהידור המצווה כערך עצמי שיש לו את מעלת המצווה. אולם המאיר לעולם ח"א בס"י כו דחה דבריו וסבר שרק בעת קיום עיקר מצוותו מקבל ההידור את דיני המצווה ומעלתו, אך לא בעת שמתקיים בנפרד. וכמו כן נחלקו הכא, אם בעת שמקיים את ההידור הוא מחוייב לדיני החיזור אחריהם ולמכור כסותו כעיקר מצוותו, או שהידור המצווה אינו נושא את המעלה של עיקר המצווה.

האבני נזר בס"י תקא סק"ג כתב טעם אחר לדין זה, והוא שבכל המצוות אם נאנס ואין בידו לקיים המצווה, אמרינן בברכות ב"דף ו: 'אמר רב אשי חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשה, מעלה עליו הכתוב כאילו עשה', ונפטר בכך. ברם במצוות פרסום הנס, אינו יכול להפטר במה שחשב עליה לעשותה, שכן אין פרסומי ניסא לאחרים במחשבתו, ולכן מחוייב במצווה זו למכור כסותו. ולדבריו י"ל, דשפיר חייבו גם לחזר אחר הידור מצווה שיש בה פרסום הנס בכדי שיזכה במעלה זו. שכן אינו נפטר במה שחושב לעשות הידור שיפרסום לאחרים, ורק כשמקיים הפרסום בידים – זוכה בקיום הידור זה.

חיוב למכור כסותו – לקנות נרות, או להכשר ההדלקה: הרמב"ם בהל' חנוכה פ"ד הי"ב כתב: 'אפילו אין לו מה יאכל אלא מן הצדקה, שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן ונרות ומדליק', וכן פסק השו"ע בס"י תרעא, א. ובארו הרב המגיד שם והגר"א שם שמקור הדין הוא מהגמ' בפסחים ב"דף צט: שאפילו עני שבישראל אל יפחתו לו מארבע כוסות של יין, וחייבוהו בכך משום פרסומי ניסא. ולמדו שמחוייב לחזר אחר כל מצווה שיש בה פרסומי ניסא. ויש לעיין בגדר חיובו, האם חייבוהו בכך רק בכדי שירכוש נר להדלקה בלבד, או שגם חייבוהו ליטול מהצדקה שיתחייב בהדלקה זו, ומחוייב להשתדל ולשלם על הכשרי המצווה כדי שיהא

בידו לקיים מצוות פרסום הנס. נפק"מ למי שאין לו בית ופטור מהדלקת הנר (ראה תוס' סוכה מו.), האם מחוייב לרכוש בית בכדי שיתחייב בהדלקת הנר, או שחייבו דווקא את מי שכבר מחוייב במצווה, להשתדל לקיימה, אך לא מחוייב ליצור את אופני החיוב במצווה. יתירה מכך, מי שכלוא בבית הכלא, האם מחוייב להוציא כל ממנו וליטול מהצדקה בכדי לצאת משם לצורך הדלקה בביתו, או שאומנם הוא חייב במצווה, אך חייבוהו להשתדל לקנות רק את חומרי הבערה לקיום מצוותו, ולא לאפשרות לקיומה.

ויש לבאר שלא חייבוהו ליטול מהצדקה אלא משום מעשה הפרסומי ניסא שבהדלקת הנר, ומשום חובת הציבור לפרסם הנס, אך לא משום מעלת וחומר המצווה כשלעצמה, והציבור אינו מחוייב לתרום להכשר פרסום הנס. וכן העני מחוייב להשתדל לפרסם הנס ולמכור כסותו למען זאת, אך לא למכשיריה.

נר איש וביתו

תלות ההדלקה בבית: הגמ' בשבת בדף כב. אומרת: 'אמר רבה נר חנוכה מצוה להניחה בטפח הסמוכה לפתח'. רש"י שם בד"ה 'מצוה' כתב בטעם הדין: 'שאם ירחיקנו להלן מן הפתח, אינו ניכר שבעל הבית הניחו שם'. וכן עולה מדברי רש"י שם בדף כג. בד"ה 'הרואה' שבאר לגבי דין הרואה נר חנוכה מברך, שמייירי: 'למי שלא הדליק בביתו עדיין, או ליושב בספינה'. הרי שהיושב בספינה אינו מדליק נר חנוכה בהעדר בית. וכן מבואר בתוס' בסוכה בדף מו. שכתבו בטעם חיוב הרואה בברכה: 'משום שיש כמה בני אדם שאין להם בתים ואין בידם לקיים המצוה'. הרי שחייבו בהדלקה זו רק בביתו, ובהעדר בית – אינו מחוייב בהדלקת נר חנוכה. וכן הוא לשון הרמב"ם בהל' חנוכה פ"ד ה"א: 'מצותה שיהיה כל בית ובית מדליק נר אחד'. הרי תלה את החיוב על הבית.

אולם הב"י בס"י תרעז כתב בשם מהר"י אבוהב: 'מי שהלך לכפר שאין בו ישראל ולן שם בליל חנוכה, אעפ"י שאין לו בית מיוחד, שמענו שה"ר משולם היה נוהג להדליק ולברך זכר לנס'. ולכאורה חקירתנו עמדה בשורש ספקו של הגה' הגר"ב פרנקל על הגליון בס"י תרעא, הביאו השעה"צ שם בס"ק נב אם האכסנאי שהדליק את הנר בביהכ"נ נפטר מחיובו ולא צריך להשתתף בפריטי, משום שאת המצווה של פרסומי ניסא קיים בביהכ"נ, ואינו מחוייב בנר איש וביתו בהעדר בית, או שחיוביה רמי עליה אקרקפתא להדליק נר גם בהיותו אכסנאי, ולכן מחוייב להשתתף בפריטי עם בעה"ב לקיים מצוותו.

המנחת שלמה תניא סי' נח אות א נקט כי בעי ביתו שלו בדווקא. ומתשובות הראשונים והפוסקים מדוע אינו נפטר מחיובו בהדלקת בית הכנסת נראה שהבינו שאינו צריך שידליק בביתו בדווקא ובכל בית מהני. הכלבו בס"י מד כתב: 'נהגו כל המקומות להדליק נר חנוכה בבית הכנסת

להוציא מי שאינו בקי ושאינו זריז'. וכן השואל בריב"ש בס' קיא כתב כי מחויב להדליק שוב רק מפני החשד, והשיב לו, שמשום שהוא מנהג אינו יוצא יד"ח, ולא משום שאינו ביתו.

מצוות נר חנוכה – חובת גברא, או חובת הבית: בברייתא בשבת ב"ק כ"א: נאמר גדר דין הדלקת הנרות: 'מצות נר חנוכה, נר איש וביתו'. ויש לחקור בגדר החיוב, אם חייבו חכמים את כל אדם מישראל והחיוב רמי על כל גברא להדליק נר ולפרסם הנס, ומתנאי המצוות ומהלכותיה, להדליק בפתח ביתו. או שמא חייבו שבכל בתי ישראל יתפרסם הנס, וחייב כל בעל בית לתקן ביתו ולהדליק נר לפרסם הנס, אך אין חובה אישית על הגברא להדליק נר חנוכה. נפק"מ יהא לכך; א. באם אין לאדם בית, אם נחשב שאנוס מלקיים מצוותו שחייב בה, או שאין לו חיוב כלל ואינו מוגדר כאנוס. ב. הדליק אדם את חנוכיית ונרות הבית שלא מדעתו, האם נפטרינן בני הבית מחיוב הדלקת נר הבית כשם שהיה קובע מזוזה בפתחו, מאחר שבבית קבועה כבר מזוזה ונר חנוכה. או שישנו חסרון בכך שאין זה נר שהודלק מכוח בני הבית המחוייבין בו. ג. השפת אמת שם הביא נפק"מ נוספת, אם החובה על הבית, אז שני בעלי בתים יסתפקו בנר אחד שמאיר ומפרסם בביתם, והחיוב על אורח להשתתף בפריטי הוא כדי לעשות המצווה בממונו. ד. נפק"מ נוספת הביא שם, אם צריך כוונה בהדלקתו להוציא את יתר בני ביתו, או שהמצווה על הבית ובהדלקתו מוציא את כל דיירי הבית וא"צ כוונה להוציאם יד"ח, וממילא לא יוכלו המהדרין לברך מאחר שיצאו יד"ח.

מפשטן של דברי רש"י שם ב"ק כ"ג. בד"ה 'עלי' שבאר את דברי ר' זירא שבתחילה סמך על הנר שהיו מדליקין עליו בביתו: 'עלי – בשבילי', נראה שמדליקין את הנר על כל אחד מבני הבית, ולא מדליקין את חובת הבית, וכל בני הבית נפטרים בכך מחובתן. וכן נראה מהשלטי גיבורים בשבת ב"ק ט: מדפי הרי"ף אות א הביא משמיה דהרי"א"ז בדין חיוב נר איש וביתו: 'אבל על קטנים שאינם מחוייבים אינו מדליק'. נראה שהבין שבעה"ב אינו מדליק עבור 'הבית', שכן אז היו כל בני הבית כלולים בהדלקה זו, אלא כוונתו שבעה"ב מדליק במעשהו כנגד כל אחד מבני ביתו, ושפיר אמרינן שאינו מדליק כנגד מי שאינו מחוייב במצווה זו. וכ"כ בארחות חיים הובא בב"י בס' תרעז: 'מי שבא בספינה או שהוא בבית גוים, מדליק בברכות ומניחה על שולחנו', הרי שמדליק בספינה למרות שאינו בביתו ומקיים את מצוותו שעליו. אולם רש"י ב"ק כ"ג. בד"ה 'הרואה' כתב שתיקנו ברכת הרואה: 'למי שלא הדליק בביתו עדיין, או ליושב בספינה'. הרי שהיושב בספינה אינו מדליק נר חנוכה בהעדר 'בית'. הרי שהצריך רש"י בית כתנאי לחיוב המונח על גופו לקיום המצווה, ואילו האורחות חיים נקט שבית אינו תנאי מעכב את מצוותו. התוס' בסוכה ב"ק מו. בד"ה 'הרואה' הקשו על דין ברכת הרואה נר חנוכה, מאי שנא משאר מצוות כגון אלולב וסוכה שלא תיקנו לרואה לברך. ותירצו: 'משום חביבות הנס. וגם משום שיש כמה בני אדם שאין להם בתים ואין בידם לקיים המצווה. וטעם ראשון ניחא דלא תיקשי ליה מזוזה'.

נראה מדברי התוס' שסברו להקשות שאף יברכו על ראיית מזוזה בהעדר בית לקיים בו מצוותו, דומיא דנר חנוכה. והנה מזוזה הינה חובת הבית ואינה מצווה על אקרקפתא דאינשי שיהא לו מזוזה, ויש ללמוד מכך גם על נר חנוכה השווה לה, שהינה חובת הבית. וכן מבואר שהבין השפת אמת בשבת בדף כג.: 'הלשון מצות חנוכה נר איש וביתו משמע, דא"צ המדליק לכוין להוציא כל ב"ב, והמצוה הוא רק להיות נר בבית כמו מזוזה'. ומו"ר הגר"מ שטרנברג שליט"א באר כי חובת מזוזה אינה חיוב על הבית, אלא חיוב על האדם שיהא לו מזוזה בפתחו. וכן נראה מתירוצם שכתבו 'שיש כמה בני אדם שאין להם בתים ואין בידם לקיים המצוה', ומדוע תיקנו להם ברכה והא אנוסים הם, על כורחך שרצו שיקיימו את החיוב שקאי על גופם. ולפי"ז אין ללמוד על נר חנוכה כי הינו חובת הבית. וכן באר הר"ן בדף י. מדפי הר"ף: 'אורח אעפ"י שאין לו בית, דלא תימא דין נר חנוכה כדין מזוזה, דכל מי שאין לו בית פטור מן המזוזה'.

ברם ברמב"ם בהל' חנוכה פ"ד ה"א נראה שסבר שדין ההדלקה הוא על הבית, שכן כתב: 'כל בית ובית מדליק'. וכן מבואר בפנ"י בשבת בדף כא: בד"ה 'בגמרא' שבאר את גדר המצווה: 'אין הכא עיקר המצוה אלא בסמוך לרה"ר שהוא משום פרסומי ניסא, משום כך הטילו חובת מצוה זו כאילו היא חובת הבית'. הרי הבין שהמצווה היא ביתו של כל אחד שיפרסם הנס. וכן נראה שהבין הביאור הלכה בסי' תרעה בד"ה 'אשה מדלקת': 'מה שאמר דקא מדליקי עלי בגו ביתאי מפני שלא היה אז בביתו, ועיקר החיוב מונח על הבית'.

החכם צבי בסי' יג ענה לשואל מדוע בחנוכה קטן שהגיע לחינוך מוציא את הגדול, ואילו בפורים נפסק כת"ק דר"י שאף שהגיע לחינוך אינו מוציא את הרבים יד"ח. והשיב: 'דבחנוכה כיון דלאו אקרקפתא דגברא מוטל חיוב ההדלקה, אלא א' מכל בני הבית מדליק בפתח החצר, ושוב אין שום חיוב על שום א' מכל בני הבית אע"פ שלא שמעו הברכה ולא ראו ההדלקה... להכי סגי בקטן שהגיע לחנוך המדליק בפתח החצר. אבל בקריאת המגילה המוטל על כל או"א לקרות או לשמוע המגילה, אין קטן אף שהגיע לחינוך מוציא את הרבים'. הרי שמצוות נר חנוכה מוטלת על הבית ולא על כל אחד מבני הבית, ובעת שהחנוכייה בבית דולקת, נפטרו כל שאר בני הבית מחיובן. וכן הבין השפת אמת בשבת בדף כג. מדין זה: 'דבאמת הלשון מצות חנוכה נר איש וביתו משמע דא"צ המדליק לכוין להוציא כל ב"ב, והמצוה הוא רק להיות נר בבית כמו מזוזה, ואפי' אחר שאינו מב"ב מדליק נ"ח או קובע מזוזה כשר. אלא דצריך להיות ההדלקה מבר חיובא דאי לא"ה אין עליו שם נר מצוה'.

המג"א בסי' תרעו סק"ב הביא משמיה דהב"ח שאם אשתו הדליקה עליו ביום הראשון: 'צריך לברך בליל שני שהחיינו דאשתו אינה פוטרת גופו אלא ביתו'. וצ"ב אם הכוונה שלמרות שהדלקת אשתו נזקפת עבורו, מ"מ מברך שהחיינו בעת שמדליק בגופו לראשונה, או שהדלקת אשתו פטרה אותו מלהדליק ושפיר מקיים לראשונה מצוות נר חנוכה, ועל כן מברך שהחיינו.

הביאור הלכה בסי' תרעז בד"ה 'עימו' הביא מחלוקת אם יכול לצאת יד"ח בהשתתפות בנר בלבד, או שצריך בעלות על הנר; דעת הלבוש והפר"ח שם סק"א שבעה"ב המחוייב להדליק אינו נפטר בהשתתפותו בנר בלבד, ומחוייב להדליק בעצמו ורק באכסנאי הקלו בחיובו ודי לו שישתתף בנר, ואילו השבולי לקט סבר שכל בעה"ב יכול לצאת ידי חובתו בהשתתפות בנר של אחר. ואפשר שבהכי פליגי אם מחוייב אדם שיהא לו נר שלו שבו מקיים מצוותו ומפרסם בו את הנס, או שהמצווה היא שיהא נר בבית בו הוא נמצא, ודי לו שיתייחס הנר אליו.

הב"ח בסי' תרעז השיג על דעת הסמ"ג שכתב שמי שהדליקו עליו בביתו לא יברך על ראייתו את הנרות, ונקט הב"ח שמה שמדליקין בביתו אמנם פוטר אותו מ'החיוב המוטל על ממונו להדליק נרות לפרסם הנס ברבים, אבל ההודאה על הנס וברכת שהחיינו הוא חיוב על גופו, וע"כ לא נפטר כשהדליקו עליו, אא"כ עמד שם בעת ההדלקה וענה אמן. הרי שנקט שישנם שני חיובים בדין הדלקת הנר, על ממונו להיות מודלק ולפרסם הנס, ועל גופו להודות ולהלל את השי"ת. ובהררי קדם בסי' קסא באר עפ"י חקירה זו את המחלוקת בדין ההדלקה בחצר. הטור בסי' תרעז הביא דעת רב שר שלום ששורת הדין שהדרים בחצר אחת ישתתפו בשמן ויוצאין כולן בנר אחד, לעומת הרב המגיד בהל' חנוכה פ"ד ה"ד שכתב כי כל אחד ידליק נר משלו. נראה כי ראשונים אלו סברו כי החיוב מוטל על הבית ועל כן בנר אחד יוצאים הכל ידי חובתן, ואילו הרב המגיד סבר כי החיוב רמי על גופו של כל אחד, ועל כן ידליק כל אחד נר בעצמו.

מצא שהנר הודלק ע"י אחר שלא מדעתו: יש לעיין לפי הנ"ל אם מצא אדם את חנוכייתו דלוקה ומאירה, אם כבר קיים בכך מצוותו, משום שבבית יש נר הדולק. ולפי"ז אינו יכול להדליק בעצמו נר נוסף אחרי שקיים מצוותו, שכן הדלקה עושה מצווה. דומיא לכך שאינו רשאי לקבוע מזווה נוספת בפתח ביתו, מאחר והמזווה הקיימת ממלאת את מצוות הבית, והבית אינו מחוייב במזווה נוספת בפתח ביתו. כן יתכן, שהבית מחוייב בנר חנוכה, וכיון שהבית כבר מקיים מצוותו – אינו יכול להדליק חנוכייה נוספת. אולם אם החיוב בנר חנוכה קאי על אקרקפתא וגופו של כל אחד, אזי רק אם שלחו לשם כך הרי הוא מקיים מצוותו, ואם לא שלחו – חנוכייתו אינו מודלקת לשם מצווה ואינו נר שלו, ועל כן מחוייב לכבותה ולהדליקה בעצמו או מכוח דיני שליחות. ועל כן לא מחוייב חוטף מצוות ההדלקה 'ז' זהובין ככל חוטף מצווה מחבירו (כמבואר בב"ק ב"דף צא:), שכן ממא נפשך, אם אינו בר חיובא בנר זה, אין בהדלקה זו לפוטרו ממצוותו ומחוייב להדליקה בעצמו. ואם הוא בר חיובא ועלתה לו ההדלקה, אזי הינו ג"כ מבעלי המצווה ואינו חוטף מצווה של אחר.

וכן מבואר בדברי המג"א בריש סי' תרעז בשם המהרש"ל כי אם לא ידע אם הדליקו עבורו בביתו, ומצא כי הדליקו – צריך להדליק כיון שכבר חל עליו תקנת חכמים. ולא אמרינן כי יוצא יד"ח

בהדלקת בני ביתו, ובביתו יש נר הנזקף אף עבורו. הרי שמדינא יש לו למנות שליח או את בני ביתו על ההדלקה, ולא נפטר בהדלקת נר שלא הודלק מכוחו וכן כשלא סבר לצאת בו יד"ח. אך מאידך מבואר בר"ן בפסחים בדף ד. מדפי הרי"ף שאין דין שליח בנר חנוכה, והעיקר שהנר שלו מממונו מאיר, ומה אכפת לן מי הדליקו. ואזי מקיים מצוותו בהדלקת כל בר חיובא. ולפי"ז הצורך בשליחות הוא בשל הברכות.

נר איש וביתו – הוי נר לבית, או שכהדליק עבור כולם: יש לחקור בגדר מצוות נר איש וביתו, אם משמעותה שחייבו שיהא נר בבית, ובהדלקת אחד מבני הבית יצאו הכל יד"ח בנר זה. או שבגדר המצווה שהמדליק מדליק עבור כולם, וכאילו הדליקו בעצמם. הריא"ז בשלטי גיבורים בדף ט: מדפי הרי"ף כתב: 'אבל על קטנים שאינם מחוייבים, אינו מדליק'. הרי ההדלקה מתייחסת לכל אחר מבני הבית, ואינה הדלקה כללית של הבית. בשו"ת מהרש"ל סי' פה כתב בדין כבתה שאין זקוק לה: 'היינו לחיוב, אבל הרוצה לזכות במצוה שלימה יחזור וידליק דלא גרע מן המהדרין'. הרי שהבין בדין המהדרין שמקיימים מצווה שלימה באשר מדליקן בעצמם. נראה שבדין נר איש וביתו אינו כמדליק בפנ"ע. החכם צבי בסי' יג ענה לשואל מדוע בחנוכה קטן שהגיע לחינוך מוציא את הגדול, ואילו בפורים נפסק כת"ק דר"י שאף שהגיע לחינוך אינו מוציא את הרבים יד"ח. והשיב: 'דבחנוכה כיון דלאו אקרקפתא דגברא מוטל חיוב ההדלקה, אלא א' מכל בני הבית מדליק בפתח החצר, ושוב אין שום חיוב על שום א' מכל בני הבית אע"פ שלא שמעו הברכה ולא ראו ההדלקה... להכי סגי בקטן שהגיע לחנוך המדליק בפתח החצר. אבל בקריאת המגילה המוטל על כל או"א לקרות או לשמוע המגילה, אין קטן אף שהגיע לחינוך מוציא את הרבים'. הרי שמצוות נר חנוכה מוטלת על הבית ולא על כל אחד מבני הבית, ובעת שהחנוכיה בבית דולקת, נפטר כל שאר בני הבית מחיובן. וכן הבין השפת אמת בשבת בדף כג. מדין זה: 'דבאמת הלשון מצות חנוכה נר איש וביתו משמע דא"צ המדליק לכוין להוציא כל ב"ב, והמצוה הוא רק להיות נר בבית כמו מזוזה, ואפי' אחר שאינו מב"ב מדליק נ"ח או קובע מזוזה כשר. אלא דצריך להיות ההדלקה מבר חיובא דאי לא"ה אין עליו שם נר מצוה'.

אם יכול להתכוון שלא לצאת יד"ח בנר הבית: יש לחקור אם יכול אחד מבני הבית להתכוון שלא לצאת יד"ח בנר הבית, או שבית שיש מזוזה מימין לפתחו ומשמאלו נר חנוכה לא מאפשר להניח שם מזוזה ונר חנוכה נוסף, ובעל כורחו קיים מצוותו בנר שהודלק שם. וביסוד החקירה עומדת השאלה בצורת תקנת דין נר איש וביתו; שכן אם מקיים מצוותו בנר איש וביתו ע"י דין שליחות, פשיטא שבידו להתכוון שלא להזדקק לשליח ולא לצאת יד"ח בנר זה. ומאידך, אם החיוב קאי על הבית שיהא נר בבית, הרי אין כל מעלה בהדלקת נר נוסף

בבית אחר שקויימה המצווה בבית זה, ולא מהני שיתכוון שלא לצאת יד"ח בנר הבית. אולם אם נבין כי המצווה אמורה על כל אדם לדאוג להדליק בביתו נר, הרי אפשר שאחרי שהדליקו בני הבית נר חנוכה, אינו יכול לחמוק מהתכללותו בנר זה.

השו"ע בסי' תרעז, ג פסק שאם נמצא בין גויים ידליק בברכה, למרות שמדליקין עליו בביתו. ולא באר אם משום שלא התכוון לצאת יד"ח בנר שהדליקו עליו, או משום דינא דהמרדכי בשבת בסי' רסז שמחוייב לראות את הנרות. אך הרמ"א שם פסק בשם המהרי"ל בסי' קמה: 'אפי' אם הוא אצל יהודים ורואה הנרות, אם רוצה להחמיר על עצמו ולהדליק בפני עצמו, מדליק ומברך עליהם'. מבואר שניתן להתכוון להפקיע עצמו מנר הבית.

המהרש"ל בסי' פה כתב כי אכסנאי שידע בוודאות שאשתו מדליקה עבורו 'לאו כל כמיניה' להפקיע עצמו מהדלקתה. רק כשאינו יודע אם מדלקת, מחוייב להדליק בעצמו אפילו אם אכן הדליקה, שכן לא התכוון לצאת בהדלקתה. לדבריו, ניתן להתכוון שלא לצאת יד"ח בהדלקת נר הבית, ומאידך אם לא ידע שאשתו תדליק ולא התכוון לצאת – מחוייב להדליק בעצמו ולא יוצא יד"ח בנר הבית, אך אחרי שיצא יד"ח אינו יכול להדליק בשנית. והמג"א בריש סי' תרעז חלק על המהרש"ל, וסבר שאף שמסופק אם אשתו הדליקה, לא יברך על הדלקתו. ולכאורה נחלקו בשאלתנו, אם יוצא בנר הבית כשלא התכוון לצאת יד"ח, שלמג"א כלול בנר זה בעל כורחו, ואילו למהרש"ל אינו יוצא יד"ח עד שיתכוון בדבר. אך לכו"ע יכול להתכוון שלא לצאת יד"ח, כפי שמצאנו דעת גדול אחד בתרומת הדשן בסי' קא הובא בב"י בסי' תרעז שאין לאכסנאי להדליק לבדו מטעם שהוי ברכה לבטלה, אך התרוה"ד נקט למסקנה שרשאי לחלוק ולהדליק בעצמו.

רעק"א תנינא בסי' יג כתב דלכתחילה אין אפשרות לברך על הידור מצווה כשלעצמו, ולכן הכריח כי בחיוב המהדרין נאמר להתכוון שלא לצאת יד"ח בהדלקת בעה"ב.

שעת הסכנה

גדר שעת הסכנה: בברייתא בשבת בדף כא: נאמר: 'בשעת הסכנה מניחה על שלחנו ודיו'. נחלקו הראשונים בביאור גדר הסכנה המתירה להדליק בבית, רש"י שם בד"ה 'הסכנה' כתב: 'שהיה להם לפרסיים חוק ביום אידם שלא יבעירו נר אלא בבית עבודה זרה שלהם'. ואילו ר"י בתוס' בדף מה. בד"ה 'מקמי' באר: 'דשעת הסכנה דלעיל לאו סכנת חברים קאמר, אלא סכנת גזירה שגזרו שלא להדליק נר חנוכה', וכן באר הר"ן בדף ט: מדפי הרי"ף. ומותר להדליק בביתו רק בשעת סכנת פיקוח נפש, ולא בסתם סכנה. והקשה הב"ח בסי' תרעא כיצד הותר לבטל דין בשעת השמד. ובאר כי בהנחה בביתו אינו מבטל את עיקרא דינא ולכן לא היו חייבים במסירות נפש לשם כך. אך על שלחנו היו חייבים להדליק אף בשעת הסכנה מדינא שכן שעת

השמד הוא. והרעק"א בשבת בדף כא: הקשה שעל מצוות עשה לא אמרין יהרג ואל יעבור. וליישבו צ"ל, כי שאני פרסומי ניסא שהויה כלא תעשה שמחוייב במסירות נפש לקיימו (אף שיכול האנס לתופסו למונעו, מחוייב בו כל היכא שיכול לקיימו).

רבינו ניסים גאון בשבת בדף מה. כתב שהפרסיים היו מחזרין אחר הנרות בבית ישראל, ומוליכין את הנרות לבית ע"ז שלהם, והיה בכך צער גדול לישראל. ובשל כך התיירו להם להסתפק בהנחת החנוכייה על שלחנו.

הריטב"א שם כתב: 'לא סוף דבר סכנת נפשות, דא"כ פשיטא דעל מצות עשה לא יהרג... אלא אפי' סכנת צער או איבה', וכ"כ הרעק"א בסי' ס. וצ"ב במאי פליגי.

ואפשר שנחלקו אם היו צריכים לתקן דינא של הדלקה על שלחנו, ורק בשעת סכנת נפשות ראו צורך לתקן זאת, או שמא בהנחתו על שלחנו מקיים את עיקרא דדינא, ולא היו צריכים תקנה מיוחדת לכך, ובכל צער שהוא יכולים לקיים את דין פרסומי ניסא הבסיסי בהדלקה בבית.

שעת סכנה תיאור מצב, או תיאור זמן: יש לעיין אם התקנה שבשעת סכנה מניחה על שלחנו נאמרה רק אם ישנה אומדנא שנר זה יביא סכנה, או שמא כיון שהיא שעת סכנה בעיר זו, אינו מחוייב להדליק בחוץ ויש לו להדליק בביתו, למרות שהאומדנא ברורה שנר מסויים לא יזיק ולא יסב סכנה.

בקונטרס חנוכה ומגילה לגר"ח טורצין בסי' ג סק"ג הביא משמיה דהגר"ז ששעת סכנה הינה תיאור המצב הכללי ותיקנו לכל הכלולים באיזור להדליק בביתם הגם שברור שאין סכנה ומניעה שבעה"ב אחד ידליק בחוץ ואינו בכלל הסכנה. שכן במצב שאם כולם היו מדליקין בחוץ היו מסתכנים – ביטלו את דין ההדלקה בחוץ מעיקרא דדינא, ותיקנו שידליק בביתו על שולחנו. אך נראה מדבריו, שאם פתח ביתו של אחד מהמקום, מוצב בגוונא שאם פתח ביתם של כל העיר היו מכוונים לשם, לא היה סכנה – מחוייב להדליק בפתח הבית. הרי שגדר שעת סכנה הוא תיאור מצב, אך לא המצב האישי בלבד, אלא לפי המצב הכללי. ואם הכלל ינהג כן יגיעו לכלל סכנה, היחיד כלול בכלל הסכנה וידליק בביתו, למרות שלא תגרר סכנה אם מעטים ידליקו בחוץ.

ההדלקה בביתו בשעת סכנה – תקנה מיוחדת, או עיקר דינא: יש לעיין אם שתיקנו שבשעת סכנה מניחה על שולחנו הוי תקנה מיוחדת וחדשה, או שהעמידו בשעת הסכנה את ההלכה על עיקרא ויסוד דינא, בכדי שלא ינזק.

בקונטרס חנוכה ומגילה לגר"ח טורצין בסי' ג כתב להוכיח מהתוס' בדף כא: בד"ה 'דאי' שהסתפקו אם ידליק לאחר זמנו, אך בזמננו שמדליקין בפנים יכול להדליק בביתו אחר הזמן. ומדוע לא נקטו התוס' שידליק בזמן הגמ' בביתו אחר הזמן כדיעבד כפי שכתבו לנהוג בזמננו. על כורחך שתקנת ההדלקה על שולחנו בביתו מחודשת היא, ואינה קיום עיקר התקנה כדיעבד. וכן הוכיח

מהמג"א בסי' תרע"ב שכתב שבזמן שמדליקין בפנים, לא נאמר הכלל שנר שבת עדיף מנר חנוכה, משום שאור נרות חנוכה יאירו לו בעת אכילתו (אמנם אפשר, שבעת סכנה מפסיד את מצוות פרסומי ניסא ומקיים רק את מצוות ההדלקה שתקנו חכמים. ועל כן אין בנר זה מעלת 'פרסומי ניסא' ועל כן נר שבת קודם בהיותו תדיר). וצ"ב מדוע לא אמרו לנהוג כן גם בזמן הגמ', שיקנה נר חנוכה וידליקו בתוך ביתו, ומדוע העדיפו שיקנה נר שבת. ע"כ שסבר כי על שלחנו הוא תקנה מחודשת לשעת הסכנה. ולדבריהם, באר שם בסק"ג כי כיון שהיא תקנה מחודשת, אם חלפה הסכנה (צ"ל, תוך זמן שיעור מצוותו, שכן משחלף זמנו אינו מחוייב עוד בהדלקה), מחוייב להדליק בפתח ביתו כנדרש, משום שלא קיים את עיקר המצווה. ואם היה מקיים בשעת הסכנה את עיקר דינו, לא היה מחוייב להדליק בשנית, אחר שקיים מצוותו בדיעבד. ולדבריו, יש לעיין אם חייב למכור כסותו לצורך הדלקה בביתו, שכן אמנם מצוות נר חנוכה מקיים, אך מעלת 'פרסומי ניסא' אין בהדלקה זו, והחיוב למכור כסותו נאמר מדין פרסום הנס.

אולם הרשב"א הקשה על בעה"מ שהתיר שימוש לצורך מצווה בנר חנוכה, מכך שנר חנוכה דוחה מצוות נר שבת בדף כג., ומדוע לא ידליק נר חנוכה בביתו על שלחנו וישתמש בו לדבר מצווה. ולמד מכאן לאסור תשמיש מצווה בנר חנוכה. הרי שסבר כי ניתן לקיים את עיקר מצוותו בהדלקה על שלחנו, וכן יש להבין כי הקלו בשעת הסכנה לקיים מצוותו מעיקר הדין, ואין כאן תקנה מחודשת לעת שישנה סכנה.

ובכך מבאר בקונטרס חנוכה ומגילה בסי' ד את שהקשו הנו"כ על הטור והשו"ע שבסי' תרע"א, א כתב שאם הדליקה בפנים והוציאה אינו יוצא מטעם שהרואה אומר שלצורכו הדליקה, ולא כתבו כטעם הגמ' בדף כב: והרמב"ם בהל' חנוכה פ"ד ה"ט שהדלקה עושה מצווה. ובאר שלשו"ע בדיעבד אף על שלחנו הוי מקומו ויוצא יד"ח (שכן לדעת השו"ע בסי' תרע"ב, ב בדיעבד מדליקין כל הלילה), ולכן רק משום הרואה שאומר שלצורכו הדליקה אינו יוצא יד"ח. אולם לרמב"ם שאף בדיעבד אינו יוצא בהדלקה בביתו, אלא רק בשעת סכנה תיקנו לו כן, אינו יוצא יד"ח משום שאינה מקום הדלקתו.

הדלקה בפנים במקום שאין סכנה: יש לדון על ההיתר להדליק בביתו במקום שאין בו סכנה, אם מקיים מצווה בכך. איתא בגמ' בשבת בדף כב: 'אמר רבא הדליקה בפנים והוציאה, לא עשה כלום'. הרי שלא מועילה הדלקתו בתוך ביתו ולא יוצא בה יד"ח. ואכן האור זרוע ח"ב בהל' חנוכה סי' שכג הקשה: 'והאידנא דליכא סכנה לא ידענא מאי טעמא אין אנו מדליקין בחצירות'. והנה הרמ"א כתב שהאידנא מדליקין בפנים בסי' תרע"א סעי' א ובסי' תרע"ב סעי' ב ולא חילק בין מקום שיש סכנה או לאו. וצ"ב כיצד מהני הדלקה זו.

הריטב"א בשבת בדף כא: באר בכוונת שעת הסכנה שלא מדובר על סכנת נפשות, אלא אפילו סכנת צער או איבה, ולכן הסיק: 'היה אומר מורי הרב ז"ל שכשנושב רוח שאי אפשר להדליקה

בחוץ מדליקה בפנים בביתו. נראה שהבין כי בהדלקתו בבית מקיים שפיר מצוותו, ויש לו להדליק שם כשאינן אפשרות להדליק בחוץ. אולם לא התבאר בדבריו אם מועילה ההדלקה בבית אם באפשרותו להדליק בחוץ.

העיסור בריש הל' חנוכה כתב: 'ואחר שנהגו על הסכנה – נהגו'. הרי הבין שאחר שנהגו כן בשעת הסכנה בטל החיוב להדליק בחוץ, וניתן להדליק בביתו, אולם הוסיף כי מי שיכול אכן ידליק בפתח ביתו. וראה כלבו בס' מד שכתב: 'ועכשו בגלות שאין אנו יכולין לקיים המצות בשלמות מניחה על פתח ביתו מבפנים ואפילו הניחה על שלחנו דיו'. הרי שמצווה מושלמת אין בהדלקה בפנים, אך את עיקר המצווה ניתן לקיים גם בהדלקתו בתוך ביתו. וכ"כ הריב"ש סי' קיא: 'וכיון שעתה שיד האומות תקפה עלינו, ואין אנו יכולין לקיים המצוה כתקנה, ומדליק כל אחד בפתח ביתו מבפנים, ואין כאן פרסומי ניסא כי אם לבני ביתו לבד'. וכ"כ הרשב"א בשבת ב"דף כ"א: על הגמ' שאמרה 'דאי לא אדליק, מדליק', שאם לא הדליק בזמנה: 'לא עשה מצוה כתקנה דליכא פרסומי ניסא כולי האי. ומיהו אי לא אדליק מדליק, ולא הפסיד אלא כעושה מצוה שלא כתקנה לגמרי'. הרי שמעלת הפרסומי ניסא אינה מעכבת בדיעבד. ומסתבר שאף מיקום הנחת החנוכיה כשהפרסומי ניסא קלוש, אינו מעכב. אולם לשיטת הרמב"ם שאינו יכול להדליק לאחר זמן ההדלקה נראה שהקפידו על דין פרסומי ניסא בדווקא.

השפת אמת ב"דף כ"ב: בד"ה 'גמרא' הקשה מדוע הרואה אומר שלצורכו הדליקה, והא בשעת הסכנה מניחה על שלחנו, ודווקא לכתחילה מחוייב להדליק בחוץ, אך בדיעבד מהני הדלקה בתוך הבית. הרי שהבין שניתן להדליק בדיעבד בביתו גם בשעה שאין סכנה. אמנם ישנה סתירה בדבריו, שכן מאידך כתב ב"דף כ"א: בד"ה 'תוס' דאי' שאף בדיעבד אינו יוצא יד"ח אם הוציאה אחר שהדליקה בפנים כשאינן סכנה, ובענין הדלקה במקומה – בחוץ בדווקא. וליישוב דבריו ודברי הגמ' לדעיל שאם 'הדליקה בפנים והוציאה, לא עשה כלום' הגם שהדלקה עושה מצווה, ולכאורה כבר יצא יד"ח בהדלקתו בביתו, יש לבאר עפ"י החידושים ובאורים בשבת ב"דף כ"ב: שכשכוונתו להוציאה ולהדליקה במקומה – גרע. שכן כשבדעתו לעוקרה ולהניחה במקום מהודר יותר, אין בדעתו שידלקו הנרות בפנים ולכן אינו יוצא יד"ח. ולדברים אלו, אכן בדיעבד יוצא יד"ח הדלקתו בתוך ביתו, פרט למדליק בפנים ע"מ להוציאה.

פרסומי ניסא

פרסומי ניסא לנס ההצלה, או כהודאה על הניסים: הב"ח בס"י תרע כתב שבפורים עיקר חטאם היה שנהנו מסעודת הרשע, והגזירה היתה באותה מידה להרוג את הגוף, ומשעשו תשובה ועונו בגופם, תיקנו להודות ע"י גופם. ואילו בחנוכה חטאם היה שהתרושלו מהעבודה, וא"כ נגזר עליהם לבטלם מהעבודה, וכשנצחו וגברה ידם, תקנו להודות ולהלל בעבודת הלב ולא ע"י שמחת הגוף. כעין זה כתב המשנ"ב בסק"ו בשם הלבוש: 'כי בפורים היה הגזירה להשמיד ולהרוג את הגופות שהוא בטול משתה ושמחה ולא את הנפשות, משא"כ במעשה דאנטיוכוס שלא גזר עליהם להרוג ולהשמיד רק צרות ושמדות כדי להמיר דתם... לכך לא קבעום אלא להלל ולהודות לבד כלומר כיון שהם רצו למנוע אותנו מזה לכפור בדתו ח"ו ובעזרתו ית' לא הפיקו זממם וגברה ידינו לכך אנו מודים ומשבחים לו על שהיה לנו לאלהים ולא עזבנו מעבודתו'. הרי שתקנת ההודייה נמשכת בתר מהות הגזירה. אולם הט"ז שם סק"ג באר כי תיקנו שהנס המפורסם של היום ישאר לדורות. וע"כ בפורים מודים ומפרסמים את נס הגוף שניצל, ואילו בחנוכה מפרסמים את נס הנרות. וא"כ ההודייה הינה לפי הנס שהתרחש.

הנה בטעם הדין שאשה יכולה להוציא איש יד"ח בנר חנוכה ולא במקרא מגילה, באר הכנה"ג בס"י תרעה (וכעין זה כתב הראש יוסף בשבת בריש דף כג. ובמגילה בדף ד.) שכוון שבחנוכה נעשה נס ההריגה על ידי יהודית בת יוחנן כה"ג, לכן חיובא שווה לחיוב האיש. ובפורים, אמנם נעשה נס ההצלה ע"י אסתר, אך לא נעשה נס ההריגה על ידה. ולדבריהם, הפרסומי ניסא הוא בעיקר לנס ההריגה, ובכל חג יש לראות את מידת השתתפותה של האשה בנס זה. ובהררי קדם בס"י קסה סק"ג באר כי דין ההדלקה של הנרות הינו משום חנוכת המזבח כמבואר ברמב"ן בבהעלותך בבמדבר פ"ז פי"ג, ואילו הפרסום נעשה לזכר ניסי היום.

הפרסום הוא במעשה ההדלקה, או בהיות הנר דולק: יש לחקור אם הפרסומי ניסא מתרחש בכך שמדליק את הנר ומודה בו על ניסי ד', או שהפרסומי ניסא הוא בראיית הנרות דולקים ובכך מכירים בנס שהיה ביום זה והוא הודאה להשי"ת. הדרכי משה בס"י תרעא אות ה כתב בשם הכלבו והאבודרהם להקדים ולהדליק בבית הכנסת בערב שבת קודם למנחה. אך כתב שאין אנו נוהגין כן אלא אף בערב שבת מדליקין שם בין מנחה למעריב, וטעמם הוא שכן בשעה זו הציבור מתחיל להתקבץ ויש פרסומי ניסא. וכתב המשנ"ב בס"ק מז שאם מתאחרין לבוא, ידליק מיד: 'דמ"מ איכא פרסומי ניסא כשבאים אח"כ לביהכ"נ ורואים הנרות'. והביא בביאור הלכה בד"ה 'ויש נוהגין' משמיה דהמור וקציעה שחולק על כך: 'דכיון שמה שמדליקין בבהכ"נ הוא כדי לפרסם הנס במקלות, בעינין דוקא שיהיו עשרה

בשעת הדלקה, דכוותה אשכחן נמי בכל פרסומי מילתא בעלמא דלא סגי בלאו עשרה, שכן ההדלקה בבהכ"נ נועדה בשעה שיש ציבור בעת ההדלקה.

וכתב על כך הביה"ל: 'ולענ"ד פרסומי ניסא דחנוכה אינו תלוי כ"כ בזה, דעצם הדלקה הוא בכלל פרסום הנס... דעצם הדלקה שציוו חכמים על כלל ישראל הוא נקרא פרסום הנס'. והוכיח זאת מהדין שנה חנוכה עדיף מקידוש היום משום פרסומי ניסא, ולא מצאנו שהצריכו שבעת ההדלקה יהיו עשרה שיראו את פרסום הנס. ודי במה שיראו הרבים את הנרות אחר כך, וכן הוכיח מכך שהרואה נר חנוכה מברך: 'אף שלא היה האיש הזה בשעת הדלקה, רק ראה אותה אח"כ, מקרי פרסום הנס. וה"נ בענינינו, כשבאין אח"כ כל הקהל ורואין הנרות דלוקין במנורה אין לך פרסום הנס גדול מזה'.

התוס' בשבת ברף כא: בד"ה 'והמהדרין' כתבו כי המהדרין מן המהדרין לא ידליקו נר לכל אחד מוסיף והולך, שכן אז אין היכר לימים: 'שיסברו שכן יש בני אדם בבית'. הרי שהפרסום נעשה בהיות הנר דלוק, שכן בשעת ההדלקה ניכר לכל כי מדליק כל אחד את נרותיו כמוסיף והולך ולא הדליקו בני הבית הרבים נר איש וביתו. אולם הבית הלוי על התורה בעניני חנוכה עמ' ל: באר בדברי התוס' כי בעה"ב מדליק את נרות כמניין בני ביתו המצויים שם, ואז גם בעת ההדלקה אינם יודעים אם הדליק כמניין הימים או כמניין בני הבית.

השו"ע בסי' תרעה, ג פסק כי הדלקת חש"ו אינה הדלקת מצווה, ואינו יוצא יד"ח בהדלקתו. ובשם יש מי שאומר כתב שיוצא יד"ח בהדלקת קטן. והנה בנר חנוכה ליכא שליחות כמבואר בר"ן בפסחים ברף ד. מדפי הרי"ף ולכן מברכין בלשון 'להדליק' ולא בלשון 'על', כיון שמדליק את הנר שלו וממונו די בכך. ומדוע לא מהני הדלקת החש"ו, והא הנר שלו דולק ומאיר ומפרסם הנס. על כורחך, שצריך מעשה מצווה של בר חיובא, משום היות המעשה מפרסם ולא בעצם הארת הנר לבדה.

ובכך יש לפשוט בדין קטן שהגדיל אחר שהדליק אם מהני הדלקתו, או שמחוייב להדליק בשנית בהיותו גדול. שכן אמנם הנר שלו מאיר ומפרסם מכוחו בהיותו כבר גדול, אך מעשה ההדלקה – היה בעת קטנותו.

הפרסומי ניסא הוא למדליק, או לאחרים הרואים: יש לעיין אם הפרסומי ניסא נועד לבעלים של הנר שיראו את הנרות, ובהדלקתם מפרסמים ומודים בו על ניסי השי"ת, או שמא הפרסומי ניסא נועד לאחרים הרואים את הנר ולא ביחס לבעלי הנר.

את דין פרסום הנס מצאנו במקרא מגילה, והנה בזמנה נקראת המגילה ביחידות ובינו לבין עצמו, וכן ד' כוסות בפסח הוי פרסומי ניסא, למרות שהאדם יושב ספון בביתו, ואין הרבים נוכחים בעת הפרסום. ומורה הדבר כי עיקר מעלת הפרסום הינה לעצמו, שמכיר בנס. למרות ששתי מצוות אלו בעיקרן נועדו להעשות בפרהסיא, שכן קריאת המגילה נעשית בציבור

לכתחילה, וכן מסיבת היין נעשית בציבור ולא ביחידות. ואפשר שעל כך מכוונת תקנת חכמים שיפרסם הנס לאחרים. והאבני נזר בסי' תקא כתב כי די באשר מפרסם לבני ביתו.

הנה מלשון הרמב"ם בהל' חנוכה פ"ד הי"ב אין לפשוט בעיין, שכתב: 'מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד, וצריך אדם להזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח האל והודיה לו על הנסים שעשה לנו', ולא ברור אם מודיע הנס לעצמו או לאחרים. אך בהמשך כתב הרמב"ם בפ"ג ה"ג דברים מפורשים: 'מדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות להראות ולגלות הנס'. הרי דתיקנו להדליק ולהראות לאחרים.

התוס' בשבת בדף כא: בד"ה 'זהמהדרין מן המהדרין' הקשו: 'אם עושה נר לכל אחד, אפילו יוסיף מכאן ואילך, ליכא היכרא. שישברו שכך יש בני אדם בבית'. ועל כן הכריח התוס' שיוסיף בכל יום כמניין הימים רק את נר איש וביתו, ולא יוסיף כנגד כל אחד מבני ביתו. ואם הפרסומי ניסא הינו למדליק, הלא הוא יודע שמניין הנרות מכוון להיכר לימים, ולא כמניין אנשי ביתו. על כורחך שהבינו שהפרסומי ניסא הוא לבני רה"ר ולא לבעלים של הנר. ויתכן לבאר בדעתו, שנר שאינו ניכר לבני רה"ר – חסר בפרסומי ניסא שלו והדלקתו לקוייה אף לעצמו. אך אפשר לבאר, שחייב לפרסם לא לעצמו ולא לבני רה"ר, אלא לבני ביתו שעימו, והם לא יודעים את פשר הדלקתו אם כיוון להדליק כמניין מצויים בביתו או כמניין היום.

הגליא מסכתא ח"א הל' חנוכה הקשה על התוס' בשבת בדף כא: בד"ה 'זהמהדרין' שסברי שאי אפשר להדליק נר לכל אחד מוסיף והולך שכן אז אין היכר לימים, שכן יסברו הרואים שהדליק כנגד בני הבית. ומאידך כתבו התוס' שם בד"ה 'מצוה להניחה': 'אם יש חצר לפני הבית, מצוה להניח על פתח חצר... אי מניחים על פתח החצר אתי שפיר'. דהיינו שני בעה"ב מדליקין בפתח החצר, אף שליכא היכרא למנין הימים לרואים. ותירץ שעיקר הפרסומי ניסא הוא בשעת ההדלקה, ובני בעה"ב רואים שמדליק את נרותיו ואת היכר הימים, ולא אכפת לן שאח"כ הרואים האחרים לא יבחינו. אולם כשבעה"ב מדליק מספר נרות יתר על נר איש וביתו, אף המצויין אצלו בעת ההדלקה אינם יודעים אם מדליק כנגד בני ביתו, או כנגד ימי החג.

המג"א בסי' תרעב סק"ו והמשנ"ב שם בס"ק יא כתבו כי אם נתאחר בהדלקתו, ועבר זמנה של המצווה ומצא שבני ביתו ישנים: 'מן הנכון שיקצם כדי שיוכל להדליק בברכה'. והנה אם חיוב הפרסומי ניסא מיסודו הוא לעצמו היה לו לברך על הדלקה זו גם כשמדליקה ביחידות, וכן אם מחוייב לפרסם לרבים לא היה לו להדליק כלל. על כורחך שסברו כי עיקר חיוב פרסום הנס הינו לבני ביתו, ועל כן מחוייב להעירם בכדי שיוכל לברך על הדלקתו. וכן נראה שהבין האבני נזר בסי' תקא וחילק בין פרסומי ניסא הנעשה בביתו לבין הנעשה לעצמו כקידוש בער"ש.

הלבוש מובא בכף החיים בסי' תרע סק"ז כתב בטעם הדין שנהגו הנשים שלא לעשות מלאכה בעת שהנרות דולקות, כדי שלא יסחו דעתן מן הנרות. הרי שדין פרסום הנס נועד גם כלפי המדליק וביתו, ולא רק ביחס לאחרים. וכן כתב החוות יאיר במקור חיים בסי' תרעב כי 'עיקר המצוה הוא

שיהיה המדליק אצל הנרות חצי שעה לראות אותם ולשמוח בהם, כי הם ג"כ זכר לשמחה שהיו מדליקין אחר הנס... ולא סגי שידליק וילך למקום אחר'.

הביאור הלכה בסי' תרעא בד"ה 'ויש נוהגין' כתב: 'עצם הדלקה הוא בכלל פרסום הנס... דעצם הדלקה שציוו חכמים על כלל ישראל הוא נקרא פרסום הנס'. והוכיח זאת מהדין שנר חנוכה עדיף מקידוש היום משום פרסומי ניסא, ולא מצאנו שהצריכו שבעת ההדלקה יהיו עשרה שיראו את פרסום הנס.

המג"א בס' תרעא סק"י כתב, שיש להדליק בבית הכנסת בציבור, אולם בערב שבת: 'אם הוא סמוך לחשיכה וטרם שיבואו מנין לבה"כ יתקדש היום, יברך וידליק מיד, דמ"מ איכא פרסומא ניסא כשבאים אח"כ לבה"כ. ודמי למדליק ברחוב בשעה שאין שם איש ואח"כ באו אנשים'. והנה אם עיקר דין פרסומי ניסא הוא שיראו אחרים, שפיר מדליק גם בלא שיראו את הפרסום בעת הדלקתו, שכן כך תקנת הדלקת הנר – שיראה הציבור אחרי הדלקתו. אולם אם מעיקר מצוות הדלקת הנר היא שיתפרסם הנס, הרי צריך שבמעשה הדלקתו יהא כבר פרסום ולא לאחר זמן. וכיון שההדלקה בבית הכנסת נועדה לציבור המתפללים, היה להם להמתין שיתכנסו כולם ויראו את ההדלקה.

ובכך יש לבאר את המחלוקת בדין ברכת הרואה אם הדליקו עליו כבר בביתו, שהר"ן סבר שלא יברך על ראיית הנרות מאחר שיצא יד"ח בהדלקה בביתו, וכ"כ השו"ע בס' תרעו, ג. ואילו המרדכי סבר שחייב לראות הנרות ולברך עליהם, וכ"כ הרמ"א בס' תרעו, ג וכן באר הגר"א שם. הנה אם מחוייב לפרסם לאחרים, אזי אחר שהדליקו עליו בביתו אינו יכול עוד להדליק ולפרסם לעצמו. ברם אם עיקר חובת הפרסום הינה לעצמו, לא נפטר בנר זה שהדליקו עליו בביתו, ועל כן מחוייב לראות נרות פרסום הנס.

ושמא יש לחלק בין המהדרין לבין המהדרין מן המהדרין, כלומר בין חיוב הפרסום כנגד אנשי ביתו, לבין החיוב לעשות היכר לימים. שכן המהדרין המדליקין כנגד כל אחד מכוונים לפרסם לרבים את מספר בני ביתם המפרסמים את הנס (אכן אפשר, שכוונתם לייחד לכל אחד נר, ולא כפרסום לרבים), ואילו המהדרין מן המהדרין עושים היכר לימים אף לעצמם ולבני ביתם, ולא דווקא לאחרים הרואים. ויש בכך כדי לבאר וליישב סתירה בפסקי הרמב"ם, שכן כתב בריש הלכות חנוכה כי בעה"ב המהדרין מן המהדרין ידליק כמוסיף והולך כמניין אנשי הבית, ואילו בהמשך כתב פ"ד ה"ג מנהג אנשי ספרד להדליק כמוסיף והולך נר איש וביתו כתוס': 'עד שנמצא מדליק בליל שמיני שמונה נרות בין שהיו אנשי הבית מרובים בין שהיה אדם אחד', ולא מוסיף והולך כנגד כל אחד מאנשי הבית. ולדברינו אתי שפיר, שכיון שמדליקין האידנא בפנים ואינו יכול לפרסם לרבים את מניין אנשי הבית המפרסמים, נשאר בידו לפרסם לאנשי ביתו רק את היכר הימים בלבד. אולם הרמ"א בס' תרעא, א פסק כי כל אחד ידליק מוסיף והולך אף בביתו, י"ל כי הצריך לעשות כן מדין שמצווה בו יותר מבשלוחו ולא משום שיהא היכר לרואים.

בחובת ייחוד הנר לפרסום הנס בלבד: שו"ת מהר"ש ענגיל ח"ב סי' ג סק"י חקר במי שלא הדליק נר חנוכה בערב שבת, ונצרך להדליק נר לחולה שיש בו סכנה, אם יכול לצאת בו יד"ח נר חנוכה. והסיק שכיון שאסור להשתמש לאורה, והוא צריך לאורה לצורך החולה – לא ניכר נר המצווה.

ויש לעיין ביסוד דבריו. שכן אפשר שיש לחלק אם מיד כשהדליק השתמש באורו לצורך החולה, או לא ניכר שהוא נר מצווה כלל. אך אם היה רגע לאחר ההדלקה שלא השתמש לאורו (ובגוונא שמותר לצורך חולה), הוי נר חנוכה שאח"כ השתמש לאורו לצורך מצווה, ויוכל לצאת בו יד"ח. אולם אפשר, שיש כאן בעיה מהותית בהדלקת נר למטרה נוספת מלבד נר חנוכה. שכן פרסום הנס נעשה בכך שאין הנר משמש לתכלית כלשהיא, והרואה תמה על שום מה הודלק הנר, ומכיר כי הודלק לצורך מצווה ופרסום הנס, אך אם הנר משמש לעניין כלשהוא וממלא תפקיד מסויים, הכל יודעים לשם מה הודלק ואין בו כדי להודיע ולפרסם הנס. אמנם השו"ע בסי' תרעג, א הביא דיעה שמותר להשתמש לאורה לדבר מצווה, אך בתנאי שהודלק הנר מעיקרא לצורך נר חנוכה, וכעת הותר לו להשתמש בו לדבר מצווה (אף אם בדעתו היה להשתמש בו, מ"מ הודלק לצורך פרסום הנס), אך אינו יכול להדליק נר לצורך שני עניינים, שכן כשלא מייחד את הנר למצוותו לא ניכר פרסום הנס. ועל כן אינו יכול להדליק נר שבת ונר חנוכה באותו נר, שכן בכך שמדליק הנר לכבוד שבת גורע מפרסום הנס (אמנם ראה מג"א בסי' תרעח סק"ב לגבי מי שאין ידו משגת לקנות נר חנוכה ונר שבת: 'אפשר דבזמן הזה שמדליקים בפנים יקנה נר חנוכה. ואעפ"כ לא ישב בחושך... מ"מ כיון דאי אפשר בענין אחר הוי כשעת הסכנה דמניחו על שלחנו, אע"פ שע"כ משתמש בו'. ברם יש לבאר שהודלק הנר ביסודו לצורך מצווה, ועל כן הותר לו אח"כ להשתמש בו).

בהג' רעק"א בסי' תרעה וכן בשו"ת תניינא סי' קכה תמה על ההבדל בין המחוייב להדליק בשנית מפני שהדליק נר בידו או בפנים והוציאה לחוץ, שאז מחוייב לברך על הדלקה זו, לבין הדלקתו בפני החשד בשני פתחים שכתב הר"ן שאין מברכים על הדלקתו בפתח הנוסף. ובאר, שכל שיש לתלות את הדלקתו בצורך אחר מהמצווה ויש חשש שלצורכו הדליקה, אזי הדלקתו לקויה ומחוייב להדליק בשנית בברכה. אולם כשתקנו להדליק בשני פתחים כבר יצא ידי חובתו בהדלקתו הראשונה, ואין לו לברך על נר נוסף שמדליק מפני חשד הרואים.

פרסומי ניסא הוא מדיני המצווה, או שהוא הידור בהדלקה, או מצווה נפרדת: יש לחקור ביסוד החיוב של פרסומי ניסא אם הוא רק הידור בנר חנוכה, ומעיקרא דדינא מחוייב רק בהדלקת הנר לעצמו בלבד (אמנם הבאנו לעיל שאפשר שפרסום הנס הוא אף לעצמו בלבד, ואז לעולם הדלקתו כוללת מעשה פרסום. וחקירתנו מתייחסת להבנה שהפרסום הוא לאחרים), או שחובת פרסום הנס עומדת ביסוד מצוות הדלקת הנרות ומחובתו להדליק נר שיהא בו פרסום. כשם שחקרו לגבי הנאמר 'פרי עץ הדר', אם ההדר באתרוג הוא מגוף החיוב וציוותה התורה

ליטול פרי מהודר, או שדין ההידור באתרוג הוא חובה נוספת, ומעיקר הדין קפידת התורה רק על סוג הפרי שיטול שיהא אתרוג, אף שאינו מהודר. ואפשר שאלו שתי מצוות שונות, להדליק נרות ביום זה זכר לנס, ומצווה נוספת לפרסם הנס. נפק"מ לכל זאת יהא, אם יש טעם בהדלקה כשאינן בה פרסומי ניסא לאחרים (ואם עיקר הפרסומי ניסא הינה לעצמו, או כשמדליק בזמנה – מברך), שכן יסוד ההדלקה ותכליתה אינם מתקיימים, או שמא, מחוייב להדליק ולקיים את עיקר מצוותו למרות שמעלת ההידור חסירה.

ישנם מספר ראיות שמהם עולה שדין פרסומי ניסא כלול בעיקר מצוות הנרות. א. הגמ' במסכת שבת ב"ב כ"א: הביאה ברייתא לבאר גדר מצוות הדלקת הנר: 'נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ. אם היה דר בעלייה – מניחה בחלון הסמוכה לרשות הרבים. ובשעת הסכנה – מניחה על שלחנו, ודיו'. ובאר רש"י שם בד"ה 'מבחוץ' בטעם ההדלקה מבחוץ: 'משום פרסומי ניסא', וכ"כ הר"י, הריטב"א הכא והרא"ש ב"ק פ"ו ס"י יח. ולהדליק בביתו על שולחנו אינו רשאי, שאין פרסום לרבים בהדלקה זו, אלא רק בשל הסכנה תיקנו כן (העיטור בריש הל' חנוכה נקט שאחר שנתקן כן הותר להדליק על שולחנו, גם בדליחא לסכנה). נמצאנו למדים שהצורך שיהא פרסום לנס, עומד ביסוד החיוב של הדלקת הנרות. אולם ניתן לבאר שכיון שעל שולחנו ישנו קצת פרסום לכן מועיל להדליק כן (ואפ"ה הוצרכו לתקנה להדליק בביתו בשל המיעוט בפרסום). ויתכן לתלות בחקירתנו, אם ישנה מצווה בהדלקת נרות כשאינן בה פרסום לאחרים כלל.

ב. הגמ' בשבת ב"ב כ"ב. אומרת: 'נר של חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה – פסולה'. ובאר רש"י שם בד"ה 'פסולה': 'דלא שלטא בה עינא למעלה מעשרים אמה, וליכא פרסומי ניסא', וכ"כ הרמב"ן. הרי שרק כשיש בהדלקה זו פרסומי ניסא עולה לו הנר למצוותו, ברם כשאינן בו פרסום, ולא יראו את הנרות, אזי חסר בעיקר המצווה ואינו יוצא יד"ח. וראה שכתב הריטב"א בשבת ב"ב כ"א: שאם דר בעלייה מניחה בחלון הסמוכה לרשות הרבים: 'דבדידיה משערינן כיון דלא איפשר אלא בהכי'. וצ"ב בכוונתו, האם למרות שאין פרסום לרבים מחוייב להדליק נרות כיון שלא אפשר אלא בהכי, או שדי לו בפרסום זעיר זה.

ג. המשנ"ב בסי' תרעב ס"ק יא פסק למי שלא הדליק בזמן, שידליק כל הלילה: 'והיינו דוקא אם בני הבית נעורים אבל אם ישנים אין לברך עליהם אלא ידליק בלא ברכה, דכמו דלדידהו לא היה מברך אלא בזמן פרסום הנס, ה"נ לדידן... מן הנכון שיקיצם כדי שיוכל להדליק בברכה'. הרי שבהדלקה ללא פרסום הנס, חסר בעיקר המצווה ואינו יכול לברך על הדלקה זו. ברם בשעה"צ בס"ק יז הביא דעת החמד משה שאם אי אפשר להקיצם ידליק ויברך, שאף במקום שאין אנשים לא יבטל המצווה ויברך עליה, וסיים השעה"צ 'הרוצה לנהוג כוותיה אין מוחין בידו'. וכן נראה מפשט פסקו של השו"ע, שלא תלה את הדלקתו כל הלילה במציאות אנשי ביתו בעת ההדלקה. נראה א"כ דפליגי אם בהעדר פרסום הנס, חסר בגוף המצווה ולא יכול לברך עליה, או שאמנם מעלת הפרסום לאחרים חסירה בהדלקה זו, אך עיקר המצווה בידו.

ד. הגמ' בשבת בדף כב: אומרת: 'אמר רבא הדליקה בפנים והוציאה – לא עשה כלום... הרואה הוא אומר לצורכו הוא דאדלקה'. הרי כשחטר בפרסום הנס לאחרים, עיקר מצוותו בטילה ומטעם זה נאמר בדף כא: איסור להרצות מעות לאורה, שכן הרואים יאמרו שהדליקה לצרכיו.

ה. הרמב"ם בהל' חנוכה פ"ד ה"ה כתב: 'שכח או הזיד ולא הדליק עם שקיעת החמה מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק, וכמה הוא זמן זה כמו חצי שעה או יתר, עבר זמן זה אינו מדליק. ומפורשים הדברים בספר התרומה בסי' רכח: 'יכול להמתין עד שתכלה רגל מן השוק, ומשם ואילך ליכא פרסומי ניסא ואין מצווה בהדלקתו'. הרי לנו שבזמן שאין פרסום הנס לאחרים, אין לו להדליק כלל, שכן עיקר המצווה תלויה בכך, ולכן אינו מדליק אחר זמנו. אולם הרשב"א בדף כא: כתב שאמנם מצוותה כל הלילה, אך 'שלא כתקנה לגמרי', שכן עיקר המצווה שיהא מדליק בפרסום לרבים. והשו"ע בסי' תרעב, ב פסק: 'אם עבר זה הזמן ולא הדליק, מדליק והולך כל הלילה'. הרי שס"ל לשו"ע שאין מצוות הדלקת הנר תלויה בפרסום הנס בהכרח.

ו. פסק השו"ע בסי' תרעג, ב עפ"י התרומת הדשן: 'הדלקה עושה מצוה... ואפילו כבתה בערב שבת קודם קבלת שבת שעדיין הוא מבעוד יום, אינו זקוק לה'. והוסיף הרמ"א בשם הראשונים, שאף 'אם רוצה להחמיר על עצמו ולחזור ולהדליקה, אין לברך עליה'. הנה נר זה הודלק עפ"י תקנה מיוחדת להדליק בערב שבת מבעוד יום, ולמרות שלא היה בו כל פרסום הנס – אינו זקוק לו. ודווקא בערב שבת הדין כן שאינו זקוק שכן תקנה מיוחדת היא בהדלקתו, אך בשאר ימים אם ידליק מבעוד יום מחוייב שתדלוק בערב (משנ"ב סי' תרעב סק"ד), שכן אין ביום פרסום הנס.

ז. הריטב"א בדף כא: כתב כי דין המהדרין מן המהדרין נועד לפרסם הנס יותר.

וצ"ב אם לתלות את המחלוקת בגמ' אם הדלקה עושה מצווה או הנחה עושה מצווה, בחקירה זו. שלמ"ד שהדלקה עושה מצווה חובת הפרסום לאחרים הינה מיסוד המצווה, ולמ"ד שהנחה עושה מצווה, הרי חובת הפרסום הינה חובה נפרדת בפנ"ע המצורפת להדלקת הנרות. ולכאור, י"ל שלכו"ע חובת הפרסום הינה מרכיב בגוף המצווה עצמה, אלא שלמ"ד שהדלקה עושה מצווה אזי חייב שבהדלקה עצמה יהא כבר הפרסום, אולם למ"ד שהנחה עושה מצווה, יכול לקיים מצוותו במנותק ממעשה ההדלקה, ועיקר מצוותו שיפרסם הנס ע"י נר, אך אין כל מעלה בהדלקת נר ללא שיגיחנו ויהא בו לבסוף פרסום. ולפי"ז, מחלוקתם היא אם הפרסום נעשה בעצם הדלקה, או בהנחתן ובייצוגיות של הנרות.

הרמב"ם בהל' חנוכה פ"ג ה"ד כתב אחר שפרט את ניסי חנוכה: 'ומפני זה התקינו חכמים... ימי שמחה והלל, ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות, להראות ולגלות הנס... והדלקת הנרות בהן מצוה מדברי סופרים כקריאת המגילה'. בהררי קדם בסי' קסה הבין מכך כי ישנם שתי מצוות ביום זה, לפרסם את ניסי היום, וכן מצווה להדליק נרות מדיני ההודאה כקריאת מגילה. וכן עולה מדין ההדלקה בתוך ביתו שאינה הדלקה כתיקנה, ומקיים בה רק את מצוות הדלקת נרות ולא את מצוות פרסום הנס.

מעלת הפרסומי ניסא – בשל הנס שהוא מפרסם, או במעשה הפרסום

לנס: יש לעיין בגדר הפרסומי ניסא, שהגמ' מבדילתו משאר מצוות, אם הוא בשל הסיבה שלמענה נתקן, דהיינו, הנס שהוא מפרסם חשוב במעלתו ולכן יש לפרסמו ולהודות עליו (ואמנם גדרי מצוותו הינם באופן שיהא נראה לרבים ויתפרסם ברבים, אך עיקר המעלה הינה בהודאתו על הנס ולא בפרסומו). או התוצאה שמפרסם הנס הינה נותנת את חשיבות המצווה, דהיינו, במעשה שיש בו פרסום לרבים יש הודאה ושבח להקב"ה, ובשל כך מעלת הפרסום רבה.

הגמ' בשבת בדף כג. אמרה: 'בעי רבא נר חנוכה וקידוש היום מהו... בתר דאבעיא הדר פשטה, נר חנוכה עדיף משום פרסומי ניסא'. ואילו הרמב"ם בהל' חנוכה פ"ג הי"ג פסק בהאי דינא: 'הואיל ושניהם מדברי סופרים מוטב להקדים נר חנוכה שיש בו זכרון הנס'. ומדוע לא כתב טעם הנזכר בגמ', משום 'פרסומי ניסא'. נראה שהרמב"ם הבין שפרסומי ניסא עדיף, לא משום מעלתו שמפרסם לרבים את הנס ובשל תוצאתו שהרבים רואים ומתגדל שמו בשל הנס, אלא מעלתו משום סיבת תקנתו – שעל הנס הוא בא.

הנה המגילה נקראת בזמנה ביחיד ובינו לבין עצמו (ראה מגילה כדף ה.), ובמסכת מגילה קראו לכך 'פרסומי ניסא'. וכן בפסחים בדף קח. נאמר שיש למכור כסותו לצורך ד' כוסות בפסח משום שהי פרסומי ניסא, למרות שהאדם יושב ספון בביתו, ואין הרבים נוכחים בעת הפרסום. ובפשטות י"ל שמעלת הפרסומי ניסא, אינה משום הפרסום הנס והשבח שנודע לרבים, אלא בשל מעלת הנס והצורך להודות עליו חייבוהו להשתדל בקיומו. אולם, האבני נזר בס"ת תקא באר שבכך שכל ישראל מקיימים ומפרסמים לעצמם את הנס, חשיב כפרסום לרבים ובשל כך מעלתה.

כן יש להסתפק בבעיית הגמ' בשבת בדף כד. בדין הזכרת על הניסים בברכת המזון: 'איבעיא להו מהו להזכיר של חנוכה בברכת המזון, כיון דמדרבנן הוא לא מדכרינן, או דילמא משום פרסומי ניסא מדכרינן'. הנה ברכת המזון אינה נאמרת ברבים, ובכ"ז הסתפקו אם יש בה מעלת פרסומי ניסא. אולם, אפשר שכיון שהכל מברכין ומזכירין הזכרתה, חשיב כמפורסם לרבים, ובכך מעלתה (ראה תוס' שם בד"ה 'מהו' שכתב שתפילה נאמרת בציבור ולכן פשיטא שיש בה פרסומי ניסא, אך 'בברכהמ"ז שבבית ליכא פרסומי ניסא כולי האי'. אך מעט פרסום נראה שיש מטעמא דכתיבנא, שהכל מזכירין כן. או שפרסום הנס לעצמו – הוי ג"כ פרסום).

הנה מלשון הרמב"ם בהל' חנוכה פ"ד הי"ב אין לפשוט בעיין, שכתב: 'מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד, וצריך אדם להזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח האל והודיה לו על הנסים שעשה לנו, ולא מבואר אם חביבות המצווה היא משום היותה הודאה על הנס ולכן יש להוסיף בה, או משום היותה מודיעה על הנס ויש להוסיף בפרסומה.

וכן יש להסתפק בלשון רש"י במגילה יח. בד"ה 'ופרסומי ניסא' שכתב בביאור הגמ' שהלועז ששמע אשורית יצא למרות שלא ידע מאי קאמרי: 'אעפ"י שאין יודעין מה ששומעין, שואלין את השומעין ואומרין מה היא הקרייה הזו ואיך היה הנס, ומודיעין להן'. ולא באר אם הפרסומי

ניסא הוא במה שמכירים במשמעות הנס ומודים עליו, או בכך שמודיעין להן הנס יש פרסום ומתגדל השבח יוצאין יד"ח. אולם ברא"ש שם פ"ב ה"א ובריטב"א שם נראה שישנה מעלה בפרסומי ניסא למרות שאינו מבין את שאומר, ובפשטות הוא מצד ההודאה שנותן בקיום מצוותו. ולדבריהם, מעלת הפרסומי ניסא הינה בשל גדולת הנס שנעשה והתרחש לנו, ומהאי טעמא חיבוהו במצות הקריאה למרות שאינו מבין את שאומר.

ואאמו"ר שליט"א הביא מדברי רש"י בשבת כדף יג. בד"ה 'מחבבין' שכתב: 'הנס חביב עליהן להזכירו לשבח של הקב"ה, וכותבין ימי הנס לעשותן יום טוב, כגון אלין יומין דלא להתענאה בהון'. נראה שהנס חביב ובשל כך מעלתו ולא בשל פרסומו.

ואפשר שזהו יסוד המחלוקת בין התוס' והרמב"ם בדין המהדרין, שתוס' סברו שאין להדליק כנגד כל אחד להיות מוסיף והולך, שכן עיקר מעלת הפרסומי ניסא הינה בשל מעשה פרסום הנס, ואין כל מעלה בהדלקה שהיכרא לקוי. ברם הרמב"ם סבר שידליק כמוסיף והולך, אף אם לא יוכר בהדלקתו מניין המפרסמים. שכן עיקר המצווה להיות מודה על גדולת הנס ולשבח את הקב"ה ולהיות מוסיף והולך, וזהו מעלתו אף אם לא ניכר הפרסום.

נר חנוכה קודם לקידוש מבחינת הזמן, או אף דוחה ומבטלו: איתא בגמ' בשבת כדף כג:: 'בעי רבא, נר חנוכה וקידוש היום מהו. קידוש היום עדיף דתדיר. או דילמא, נר חנוכה עדיף משום פרסומי ניסא. בתר דאבעיא הדר פשטה, נר חנוכה עדיף משום פרסומי ניסא, וכן נפסק בשו"ע בסי' תרעה, א.

אולם הר"ן כדף י. מדפי הרי"ף, הב"י שם והלבוש שם בסק"א כתבו בטעם הקדמת נר חנוכה לקידוש, שכיון שיכול לקדש על הפת, לכן נר חנוכה קודם. ולדבריהם נר חנוכה אינו דוחה את קידוש היום, ואם אין לו פת יש להעדיף את קידוש היום. ויש לבאר לדבריהם בבאור הגמ' 'נר חנוכה עדיף', שיש להעדיף ולהדליק נר לפרסום הנס על פני הידור בקידוש על היין, אך אינו מבטלו. וצ"ב מדוע אין מעדיפים את פרסומי הנס בהעדר פת. אולם התוס' שם בד"ה 'הדר פשטה' אכן כתבו: 'היכא דלא אפשר למעבד תרוייהו פרסומי ניסא עדיף'.

והנה הרמב"ם בהל' חנוכה פ"ד הי"ג כתב שדין קדימת הפרסומי ניסא, הוא רק בשל היותם מדברי סופרים, ואז אמרינן 'מוטב להקדים נר חנוכה שיש בו זכרון הנס'. והבין הט"ז שם בסק"ב שגם אם אין לו פת, פרסומי ניסא עדיף, שכן מילי דרבנן הוא. והמשנ"ב שם סק"ו כתב גם את טעם הב"י שיכול לקדש על פת, וגם שהקידוש על היין הינו מדרבנן.

וי"ל בדעת הר"ן דס"ל כתוס' בפסחים כדף קו. בד"ה 'זוכרהו' בתירוצו האחרון, שקידוש על היין הינו מדאורייתא, וכ"כ רעק"א בהג' על השו"ע בסי' רסג בדעת הר"ן, וכ"כ הגר"א בסי' תרפז, ב בדעתו. ועל כן אם אין לו פת, מחוייב להקדים ולקנות את הקידוש על פני חובת נר חנוכה שהינה מדרבנן, הגם שכלול בה פירסומי ניסא.

פרסומי ניסא ותדיר, מי קודם: הגמ' בשבת בדף כג: הביאה: 'בעי רבא נר חנוכה וקידוש היום מהו, קידוש היום עדיף דתדיר, או דילמא נר חנוכה עדיף, משום פרסומי ניסא. בתר דאבעיא הדר פשטה, נר חנוכה עדיף משום פרסומי ניסא'. התוס' שם בד"ה 'הדר פשטה' כתבו: 'כשחל ר"ח טבת להיות בשבת יש להפטיר בנרות דזכריה משום פרסומי ניסא, ולא בהשמים כסאי שהיא הפטרת ר"ח'. בהתאם לכלל שפרסומי ניסא עדיף גם על פני ביטול התדיר ודוחהו. והוסיפו תוס' בנימוק קריאת הפטרה זו: 'כיון שהמפטיר קורא בשל חנוכה, יש לו להפטיר מענין שקרא'. לפי טעם זה, אין כאן דחיית התדיר בשל הפרסומי ניסא, אלא הלכות ההפטרה קבעו הפטרה זו.

עוד כתבו התוס' שם: 'מקדימים לקרות (בתורה) בשל ר"ח... כיון דמצי למיעבד תרוייהו תדיר ופרסומי ניסא עבדינן תרוייהו ותדיר קודם, אבל היכא דלא אפשר למעבד תרוייהו פרסומי ניסא עדיף... ועוד נראה לרשב"א דעל כן הקדימו של ר"ח כדי שהמפטיר יקרא בשל חנוכה ויפטיר בנרות דזכריה'. הרי שמעלת פרסום הנס אינה גורמת זכות קדימה בקיום מצוות, אך הינה דוחה מצווה אחרת כשאינן בידו לקיים שתיהן. וכך עולה מדברי הרשב"א בתוס' הנ"ל שהפרסומי ניסא של ההפטרה, דוחה את התדיר של הקריאה, כיון שאי אפשר לקיים שתיהן. אך לכו"ע לא יכלו לקרוא בתורה בשל ר"ח בסוף ולהפטיר בשל חנוכה משום פרסום הנס. שכן אין בכח מעלת הפרסום לשנות מדיני ההפטרה, אלא רק לדחות בין שתי אפשרויות בדלית ברירה.

והדברים טעונים באור, שכן אם מעלת הפרסומי ניסא מכריעה איזו מצווה יש לקיים, מדוע אינה גם ראשונה בקדימות לקיימה ראשונה. וצ"ל, שהפרסומי ניסא אינו מחשיב את המעשה עצמו, ואינו גורם עדיפות למצווה שיש בה פרסום, אלא ישנו ערך וחיוב שיעשה פרסום לנס. ולכן רק במקום שהמצוות מצרניות זו לזו ולא יתאפשר לו לקיים שתיהן, אינו רשאי להזניח את פרסום הנס ומחוייב להעדיפו, אולם אם ניתן לקיים את שתיהן ויהא בידו לקיים את פרסום הנס, אזי המעשה עצמו אינו חשוב בקדימותו על פני חשיבות התדיר.

ובכך יש לבאר את שיטת הרמב"ן בשבת שם והפר"ח בסי' תרעט שיש להקדים ולהדליק נר שבת לפני נר חנוכה, ש'כל התדיר והמשובח מחברו קודם לחברו'. שכיון שבידו להדליק את שני סוגי ההדלקות, ראוי להקדים את התדיר. ואמנם נפסק בסי' תרעט, א עפ"י הבעל הלכות שמקדימין להדליק את נרות חנוכה, אך הוא מטעם שאחר שידליק נר שבת ויקבל קדושת היום לא יוכל לעשות מלאכה. וראה בהערות על הברכי יוסף שם, שכתב כי תדיר בזמנו קודם, ויש להחשיב את נרות חנוכה בזמנם כתדיר יותר ביחס לנר שבת ולכן יקדים להדליקן.

סתירה יש להנ"ל מדין הקדמת הדלקת הנרות בבית הכנסת להבדלה, למרות שההבדלה תדירה. ואכן הב"י והמג"א בסי' תרפא סק"א בארו שיש להתאחר בהוצאת השבת, וע"כ קודם מדליקין נרות חנוכה למרות שהיה צריך להקדים התדיר משורת הדין. ובמור וקציעה בסי' תרפא כתב כי

זמן הדלקת נרות חנוכה מוגבל לחצי שעה מהשקיעה, ולכן יקדים את הדלקת נר חנוכה ויתעכב מלהבדיל, כשאפשר לקיים שניהם.

פרסומי ניסא גם לגויים: יש לעיין אם פרסום הנס נועד רק לעם עובדי השי"ת המחוייבים בהודאת וזכרון הנס, כפי שבנס המגילה יש לקרוא בפני ישראל ואין מעלה בקריאתה לגויים. או שאמנם חובת הפרסום הינה על ישראל בלבד, ברם מטרת המצווה שכל האומות יכירו בנס ויתגדל שמו ית'.

בגמ' בשבת ב"ב כ"א: אמרה כי ניתן להדליק כל עוד יש פרסום הנס כשלא כלתה רגל בשוק: 'אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן עד דכליא ריגלא דתרמודאי'. ובאר רש"י בד"ה 'ריגלא דתרמודאי': 'שם אומה מלקטי עצים דקים, ומתעכבין בשוק'. הרי שפרסום הנס מופנה לכל האומות המצויות בחוץ (והריא"ז בשל"ט"ג ב"ב ט. ברי"ף באר שכתבו דווקא את המוכרים שנשארים אחרונים, וא"כ אין לומר כי המכוון בפרסום הוא לקונים היהודים), וכ"כ בשעה"צ בס"י תרעב ס"ק יז. וכן מדויק בנוסח 'על הניסים': 'ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמיך', מופנת ההכרה לכל העולם.

הרואה נר חנוכה

מי המחוייב בברכה על ראיית הנרות: הר"ן בשבת ב"ב י. מדפי הרי"ף באר כי דווקא מי שלא הדליקו עבורו ולא עתיד להדליק בעצמו מחוייב לברך על ראיית הנרות, אך מי שמדליקים עבורו בביתו או שבכוונתו להדליק אח"כ, לא מברך על ראייתו את הנרות. וכן פסקו הטור והשו"ע בס"י תרעו, ג. ובדעת רש"י שם ב"ב כג. בד"ה 'הרואה' נפלה מחלוקת, שכן כתב שדין ברכת הרואה מיירי: 'למי שלא הדליק בביתו עדיין, או ליושב בספינה'. הב"ח בס"י תרעו הבין שרש"י סובר שאף אם בכוונתו להדליק אח"כ, יברך מיד (כשיטת הריטב"א) ולא יעביר על המצוות, וכן הבין האבני נזר באו"ח בס"י תקו. סייעתא לדבריהם יש להביא מדברי רש"י בסוכה ב"ב מו. בד"ה 'הרואה נר חנוכה': 'קאי על שלא הדליק בביתו, ועובר ברשות הרבים ורואה אותה בפתחי ישראל, שמצוה להניח בפתח – צריך לברך על הראשונה'. אולם המרדכי הבין בדעת רש"י שסבר כר"ן, ולא יברך אם בכוונתו להדליק בהמשך הערב.

אולם המרדכי בס"י רסז סבר שאף אם מדליקין עליו בביתו, אם אינו שומע את הברכות מחוייב לראות נרות ולברך עליהם, וכן פסק הרמ"א בס"י תרעז, ג וכן באר הגר"א שם, וכ"כ הפר"ח בס"י תרעז בס"י ג והמג"א שם ס"א בשם המהרש"ל. והאליה רבה בס"י תרעז ס"ד הבין שגם הטור ס"ל כן. והמשנ"ב שם בס"י הביאם כ"ש פוסקים' אך הסיק: 'ומ"מ אינו כדאי לעשות כן למעשה דספק ברכות להקל', וכן הסיק בס"י תרעז ס"ק יד.

שיטה נוספת מצויה בריטב"א בדף כג. בד"ה 'הרואה' שאף אם בדעתו להדליק בעצמו נרות, יקדים ויברך על הנס בעת שרואה את הנרות. והמשנ"ב בסי' תרעו סק"ה לא פסק כן.

הרמב"ם בהל' חנוכה פ"ג ה"ד כתב: 'וכל הרואה אותה ולא ברך', ונחלקו בכוונתו הפוסקים, הרב המגיד והלח"מ בארו בדעתו שסובר כמרדכי. אך הפר"ח שם הבין בדעת הרמב"ם שסובר כריטב"א, ויש לו לברך על ראייתו כל עוד לא הדליק. וצ"ב ביסוד מחלוקת הראשונים.

ויש לבאר מחלוקתם בגדר ברכת הנס בכמה אופנים; אפשר שנחלקו ביסוד דין הברכה אם הינה ברכת השבח או ברכת המצוות. שהמרדכי והריטב"א סברו כי ברכת שעשה ניסים הינה ברכת המצוות על ראיית נרות הנס, וע"כ מיד שרואה הנר מתחייב לברך על הנס שכן לגבי דידיה מתפרסם הנס בראייתו, ואפי' שהדליקו עבורו נרות בביתו, לא נפטר מברכתו בעת ראיית הנרות. אולם הר"ן וסיעתו, ברכה זו הינה ברכת השבח והודאה, ומחוייב לברכה בעת הדלקת הנרות, ושפיר עולה לו ברכה זו שהדליקו עליו בביתו, ואינו מחוייב עוד בה. אך מי שלא הדליקו עבורו נר מחוייב לברך בעת ראייתו את הנרות.

אפשר שלכו"ע ברכה זו הינה ברכת השבח שמודה בה להשי"ת על הניסים שנעשו לאבותינו, אלא שהמרדכי וסיעתו סברי שברכה זו הינה חיובא אקרקפתא דגברא והסמיכה שיברכנה (או שיצא מדין שומע כעונה) בעת הדלקת הנרות, אך אם לא שמע את ברכת הנס בעת הדלקת הנרות, מחוייב להשלים את מצוותו ולהודות על הנס בעת שיראה נרות זכר לנס, גם אם הדליקו עליו בביתו וקיים מצוות הדלקת הנר. ואף הריטב"א ס"ל שהוא חיוב אקרקפתא דאיניש ולא תלו חיוב בברכה זו בדין הדלקת הנר, וכיון שרואה נרות ויכול לברך על הנס, אינו רשאי להעביר על המצוות ולהמתין מלברך. אולם הר"ן ודעמיה ס"ל שתיקנו לברך על הנס בעת הדלקת הנרות, ואין חיוב על כל אחד לומר את נוסח הברכה, אלא שתאמר הברכה על הנר שלו. וא"כ כל שהדליקו עליו נרות וברכו עליו ברכת הנס, נזקפת עבורו הדלקת הנר עם ברכת השבח שנאמרה עימה, ושוב אינו מחוייב להדליק ולברך. אך אם לא הדליקו עליו נר ולא פטרוהו מברכת הנס, אזי הוא מחוייב להדליק נר בעצמו ולברך עליו ברכת הנס. ובהעדר יכולת להדליק, מחוייב לפחות לברך ברכת הנס בעת שרואה נרות אחרים.

ומאידך גיסא אפשר לומר דכו"ע ס"ל שזו ברכת המצוות, עפ"י התוס' בסוכה בדף מו. בד"ה 'הרואה' שהקשו מדוע בשאר מצוות כלולב, סוכה ומזוזה לא תיקנו ברכה לרואה אלא רק במצוות נר חנוכה. ומהשוואתם בין לולב וסוכה לנר חנוכה נראה שהבינו כי זו ברכת המצוות, וסברו כי ניתן לברך ברכת המצוות אף אם אינו עושה את מעשה המצווה, אלא רק רואה אותה. וא"כ י"ל כי המרדכי והריטב"א סברו שהרואה מברך ברכת המצוות בשל ראייתו נר של הנס, ואילו הר"ן סבר שרק אם לא הדליק כלל תיקנו לרואה לברך ברכת מצוות זו (דרך זו טעונה ביאור, שכן קשה לומר שהרואה מברך את ברכת המצוות של המדליק. והמהרש"א באר כי מברך הרואה את ברכת בונה הסוכה. רצ"ת).

ואפשר לבאר את מחלוקתם באופן נוסף, ולענין בתקנת ברכת הנס. האם ברכה זו מחובת ההדלקה שתיקנו למדליק את הנרות להודות על ניסי השי"ת, או שהינה חיוב על הרואה את נרות הנס שנזכר בנס להודות להשי"ת על הניסים שפעל לאבותינו, ותיקנו ברכה זו רק לרואה נרות הנס ולא למדליק. ולפי"ז אף המדליק לא מברך אלא משום שעתיד לראות את הנרות, ולא בשל מעשה הדלקתו. הנה למרדכי ולריטב"א צ"ל שהרואה נרות חנוכה מחוייב בברכת הנס, ואף אם הדליקו עבורו לא נפטר מחיובו בברכה זו בעת שיראה את נר הנס, ולכן סבר הריטב"א שמיד כשרואה את הנרות מחוייב בברכתה, ולא ימתין וישהה מלברכה. אך הר"ן סבר שחייבו את המדליק בלבד בברכת הנס, ושפיר יצא יד"ח בברכה שברכו על נר מצוותו בביתו, ורק מי שלא הדליקו עליו ולא יצא יד"ח ברכה זו, נזקק לתקנה מחודשת זו של הרואה נר חנוכה. הנצי"ב בהעמק שאלה שאילתא כו סק"י באר מחלוקת הר"ן עם המרדכי בשאלה, אם ישנו חיוב לראות את הנרות אף אם יצא יד"ח בהדלקה ע"י אחר. שלר"ן אין מצווה בראיית הנרות ועל כן אין לברך על ראייתו את הנרות, ואילו למרדכי ישנה מצווה בראיית הנרות ומחוייב לראותן ולברך על ראייה זו, אף אם הדליקו עליו ויצא יד"ח מצוות הדלקה.

מי שעתיד לברך על נרותיו, אם יברך בעת ראייתו את הנרות: הריטב"א
בדף כג. בד"ה 'הרואה' סבר שאף אם בדעתו להדליק בעצמו נרות, יקדים ויברך על הנס בעת שרואה את הנרות בכדי לא להעביר על המצוות, וכן באר בשו"ת אבני נזר או"ח בס"ח תקו סק"ב.
אולם יש לעיין אם בין כה יברך 'שעשה ניסים' בעת הדלקתו עבור בני ביתו המשתתפים בהדלקתו, אם גם אז נאמר בשיטה זו כי יקדים לברך בעת ראייתו את הנרות משום שאין להעביר ולהחמיץ המצוות, או שדין זה לא נאמר במקום שיגרום לריבוי בברכות. ותלוי הוא בשאלה אם נאמר האי דינא שאין להעביר על המצוות רק ביחס לעיסוק במצווה אחרת ובהעדפה בין שתי מצוות, שיש לקיים את המצווה הראשונה שהתגלגלה ונקרית לידו, ולא לנוטשה ולעסוק במצווה אחרת (כן הביא ראייה האבני נזר שם מיומא לג. שנא' האי כללא בדין דישון מזבח הפנימי שקודם להטבת הנרות, היינו בקדימות מצוות ופעולות שונות ולא בזריזות לקיים המצווה), אך אין מניעה שימתין וישהה מלקיים את מצוותו שמונחת לפניו. או דילמא אין להעביר ולהמתין מלעשות את המצווה מבחינת הזמן, ויש להזדרז לקיימה מיד כשרואה הנר ומתחייב בברכה, אף שיהיה מחוייב אח"כ לברך בשנית בכדי לפטור את בני ביתו.
יש לתלות זאת בשאלה אם ברכה זו הינה ברכת המצוות, ומחוייב לברך מיד בעת שהגיע לידיו המצווה והחיוב לברכה. או שהוי ברכת השבח, וכשם שמצאנו שברכות השחר אמרו להמתין מלברכן בכדי שיאמרו ביחד בסמיכות הברכות, וכן ממתין לברך שהחיינו בערב חג ומסדר להו על כוס הקידוש. ואזי ה"ה שבמקום הצורך אפשר להמתין מלברך ברכת השבח (וראה בריטב"א

שם שהביא דיעה החולקת על כך, וסוברת שניתן להמתין ולהשתהות בברכת הנס שכן 'על ידי הדלקה עדיף טפיו'. משמע שלדיעה הראשונה אין להמתין כלל).

ברכת הרואה בלילה הראשון: הנצי"ב בהעמק שאלה שאילתא כו סק"י והפר"ח בסי' תרע כתבו שקבעו יומי דחנוכה מחמת שני הארועים שהתרחשו לחשמונאים, את נס הנצחון במלחמה אנו מציינים יום אחד, ושבעת הימים הנוספים נקבעו כזכר לנס השמן שהספיק להאיר את המנורה תקופת זמן זו. ולדבריהם ישנו חידוש גדול במחלוקת הראשונים בדין ברכת הרואה; שכן לשיטת רש"י והר"ן תינח בשאר ימים אם הדליקו עליו, שאינו צריך לברך על הנס בראיתו את הנרות, משום שהמברך על הנר בביתו הוציאו יד"ח מברכת 'שעשה ניסים' שהינה על נס השמן. אך התחדש שאף בלילה הראשון, שהיה לכאורה צריך לחייבו לברך על נס המלחמה בפני עצמו, מ"מ נפטר בברכת המדליק בביתו מברכה זו. ואילו למרדכי סובר כי מחוייב לראות ולברך בעצמו על הנס, שפיר מחוייב הוא לברך בפנ"ע ביום הראשון שכן חייב להודות על נס המלחמה, ולא נפטר בברכת חבירו, אולם חידשו שגם בשאר הימים מחוייב לברך בעצמו על נס השמן ולא נפטר בברכת המדליק.

ויבאר בזאת דקדוק לשון הגמ' בשבת בדף כג. שאמרה: 'אמר רב יהודה יום ראשון הרואה מברך שתיים, ומדליק מברך שלש. מכאן ואילך מדליק מברך שתיים, ורואה מברך אחת'. ולדברים אלו מבואר שנצרכה הגמ' לפרט ולומר כי ביום הראשון מברך הרואה שתיים ובשאר ימים אחת. שכן היינו אומרים שלא יברך בשאר ימים על הנס בפנ"ע, אלא יפטר בברכתו של המדליק. וכן עוד מדוייק מדוע ביום הראשון הקדימו דין ברכת הרואה לדין המדליק, ובשאר ימים נאמר קודם דינו של המדליק. שכן ביום הראשון מוטל עליו חיוב הודאה נוספת לברך על נס המלחמה, אך בשאר ימים מודה הרואה על אשר מודה המדליק.

הצפנת פענח על הרמב"ם בהל' חנוכה פ"ג ה"ג כתב כי בברכת 'על הניסים' מודה הן על הנרות שמדליק והן על ההצלה, וחייבו גם את הרואה לברך על ההצלה. ומשו"ה רש"י בסוכה בדף מו. בד"ה 'מברך' הקדים ברכת שהחיינו לברכת הנס, שכן בקשו להסמיך ברכה זו להדלקה, שעוסקת גם בה (וצ"ת, שכן גם ברכת שהחיינו מתייחסת הן ליום והן להדלקה). ולדבריו י"ל, כי ביום הראשון הקדימו את חיוב הרואה והודאתו על ההצלה לפני דין המדליק, להורות שהברכה מתייחסת גם על ההצלה מלבד ההדלקה, ואילו בשאר ימים שנקבעו לזכר נס השמן, מברכין 'שעשה ניסים' סמוך להדלקה, שכן על כך קאי הברכה.

החת"ס בשבת בדף כג. באר בכך את שאלת הגמ' 'מאי ממעט' ביום השני. שכן אפשר שיש לברך ביום השני 'שהחיינו' על נס השמן. ותירצו, כי כבר ביום הראשון הברכה מתייחסת לנס זה.

על איזה נר מברך הרואה: הרעק"א החדשות מכת"י בסי' מב הקשה על דין ברכת הרואה, שספק ברכות להקל, ויתכן ודלק הנר כשיעורו, וכיצד מברך עליו. ונשאר בצ"ע. הנה הביין רעק"א שאין כל מצווה אחר שדלק כמות זמן שיעורו, וסבר שיש לברך רק על נר שמקיימים בו מצווה כעת. ואכן במנחת אלעזר ח"ב סי' סח, בהתעוררות תשובה סי' תסח ובמנחת שלמה ח"ב סי' נא סק"א כתבו שלא לברך אחר זמן מצוותה של הנר.

לעיל חקרנו, בגדר ברכת הרואה אם הינה ברכת המצוות או ברכת השבח, הנה אם הינה ברכת השבח אזי אפשר שדי בראיתו נר ששימש למצווה ויש בו כדי לציין את הנס וניתן לברך עליו ולשבח בראיתו. אולם אם ברכת המצוות היא, אין נר זה חפצא של מצווה שניתן לברך עליו. כן יש לתלות בחקירה זו, ביסוד גדר הנר שמחייב את הרואה בברכה, שכן אם צריך נר שקיימו בו מצווה אזי אין לברך על נר של קטן, וכן לא על נר של בית הכנסת שמדליקין אותו רק מכת תקנה מיוחדת ואין איש שיוצא בה יד"ח (אג"מ ח"א סי' קצ), ואולי אף לא על נר ההידור (הגליא מסכתא בדף פב כתב שנרות ההידור שווים לנרות החיוב, אך בשו"ת קנין תורה ח"ג סי' צח צידד שלא יברך על נר הידור), אלא רק על נר עיקר מצוותו. אולם אם די בנר שמפרסם את הנס, אזי כל נר שהודלק לשם כך ושימש לקיום מסויים – מברכין עליו.

שכח לברך 'שעשה ניסים' בעת הדלקת הנר: יש לעיין אם שכח לברך בעת שהדליק נרות 'שעשה ניסים', אם מברך ברכה זו כדין הרואה נר חנוכה. ויש לפשוט ספק זה בחקירתנו דלעיל בדין תקנת ברכה זו. שכן אם תיקנו לברך ברכת הנס בעת הדלקתו את הנרות, הרי אחר שהדליק אינו יכול לברכה בנפרד מהמצווה, כשם שאם הדליקו עליו בביתו אינו יכול לברך על הנס בראיית נרות (שכן גם אם היום גורם לברכה שתבוא, כפי שבאר השאלות בושלח, נקבע לאומרה רק בעת הדלקת הנרות). וברכת הרואה תיקנו רק למי שלא יצא יד"ח המצווה כלל כלשון התוס' בסוכה בדף מו. בד"ה 'הרואה' שתיקנו לברך בראיה בלבד רק אם 'אין בידם לקיים המצווה', ולא למי שקיים את עיקר המצווה. ברם אם ברכה זו הינה ברכת השבח והודאה העומדת בפני עצמה, ותיקנו להסמיכה ולאומרה בעת ההדלקה, יכול לברכה אח"כ אם שכח לברכה בזמן שהדליק נרותיו.

התוס' בסוכה שם הקשו מדוע בשאר מצוות לא תיקנו ברכה לרואה אלא רק במצוות נר חנוכה, ובתירוץ האחרון כתבו: 'דאין שייך לתקן לרואה ברכה שאין העושה מברך'. נמצאנו למדים שברכת הרואה הינה אותה ברכה של 'העושה', ואינה ברכה חדשה (אם נבאר שכוונתם 'דאין שייך לתקן לרואה ברכה' לא רק מצד הנוסח, אלא גם מצד דין הברכה, ששניהם מברכים ברכת השבח. ותיקנו לרואה להשלים את חיובו למרות שלא עושה את המצווה). נראה שהתוס' הבינו שברכה זו נתקנה על מעשה ההדלקה בדווקא, ועל כן נזקקו לתקנה חדשה של הרואה נר חנוכה, לברך על הנס אף ללא

מעשה הדלקה. והשתא יש לברר אם יכול השוכה לברך מדין ברכת הרואה, או שהפסיד את תקנתו לברך על הנס.

הפרמ"ג שם מש"ז סק"ב כתב שיברך כדין הרואה, אך בהמשך בסק"ד כתב שלשו"ע שאינו מברך אם הדליקו עבורו, לא יוכל לחזור ולברכה אחר שהדליק. אך רעק"א תניינא בס"י יג כתב שדווקא אם הדליקו בביתו וברכת הנס נזקפה עבורו, אינו יכול לברך בפנ"ע על הנס, ברם אם הדליק ולא ברך 'שעשה ניסים' מחוייב בברכתה, ויברכה בנפרד אף שסיים הדלקתו, כ"כ המשנ"ב שם סק"ד.

ברכת שהחיינו לרואה – מדין היום, או משום ראיית הנרות: יש לעיין בחיוב ברכת 'שהחיינו' שיש לרואה לברך ביום הראשון, אם הינה משום היום שהגיע וככל מועד שמברך זמן אפי' בשוק, ואזי גם אם לא יראה נר מחוייב לברך על היום 'שהחיינו', או דילמא חיוב זה הינו משום ראייתו את נרות הנס, וברכת 'שהחיינו' זו קאי על קיום מצוותו בראייה זו ולא משום היום שהגיע.

הב"י בס"י תרעו הביא בשם מצאתי כתוב בתשובה אשכנזית: 'הרואה שבירך זמן בליל ראשון ולא הדליק, ובליל שני או שלישי בא להדליק אינו חוזר ומברך זמן, דקיי"ל זמן אומרו אפילו בשוק ואינו צריך לחזור ולאמרו על הכוס'. הרי שהבין שברכת 'שהחיינו' של המדליק נרות חנוכה קאי על עצם יומי דחנוכה, ולכן אין לו לחזור ולברך בהדלקתו בשאר ימים. וכן הבין המור וקציעה שם, שיש לברך ברכת 'שהחיינו' ככל מועדי ד', אף שהוא מועד מדרבנן, ועל כן אין כל חידוש בחיוב הרואה לברך 'שהחיינו', והחידוש הוא רק שמחוייב לברך גם על הנס למרות שאינו מדליק. אך לפי השעה"צ בס"י תרעו בסק"ג שהסתפק אם מברכים על עצם היום בשל היותו מדרבנן, נראה שהבין שדין ברכת הרואה הוא חיוב בפנ"ע, ורק בשל מצוות ראייתו מברך על הזמן.

בשדי חמד מערכת חנוכה אות ט סק"ג הביא משמיה דהגר"ש כהן מוילנא שהקשה מאי שנא נר חנוכה שהרואה שברך 'שהחיינו' אינו מברך בשנית על ההדלקתו בפעם הראשונה, מפסקו של הרמ"א בס"י תרמא, א: 'לא אכל לילה ראשונה בסוכה, אע"פ שבירך זמן בביתו, כשאוכל בסוכה צריך לברך זמן משום הסוכה'. ומדוע כשמדליק נרות בפעם הראשונה אינו קובע לעצמו ברכה בפנ"ע, כשם שהישוב בסוכה בפעם הראשונה מברך 'שהחיינו' למרות שברך על קדושת היום. ויישב, כי מהות ברכת 'שהחיינו' שעל מועד סוכות שונה במהותה ובכוונתה מברכה זו שעל מצוות הסוכה, שזו על קדושת היום וזו על מעשה מצווה שמקיים בזמן זה. ועל כן אם אינו מקיים מצוותו בזמן שברך על היום, מחוייב לברך 'שהחיינו' שוב על המצווה שמקיים כעת. ברם כוונת ברכת 'שהחיינו' שמברך המדליק והרואה שווים וזהים בכוונתן – על פרסום הנס. ועל כן אין מקום לחזור ולברך בשנית על הזמן ולפרסם את הנס בעת שמדליק נרות לפרסם

הנס, אחר שברך כן בעת ראייתו את הנרות ופרסם הנס בכך. נראה שהבין שברכת הרואה הינה ברכה על מצוות הראייה, ולא על היום, ולכן שווה במהותה לברכת המדליק שעל מצווה באה. ויש לתלות זאת בתירוצי התוס' בסוכה בדף מו. בד"ה 'הרואה' אם תיקנו לרואה ברכה מיוחדת משום חביבות הנס, אז ברכתו אינה משום היום אלא בשל התקנה המחודשת שיש בכך פרסומי ניסא, ואפשר שגם ברכת 'שהחיינו' כלולה בתקנה זו. ואילו לתירוץ שתיקנו ברכה לרואה משום שאין בידו לקיים המצווה, נראה שראו חז"ל לנכון שכל ישראל יברכו על הזמן ועל היום, והצריכו שתאמר בעת ראיית זכרון הנס, ומכאן מקור חיובו של הרואה נר חנוכה.

ברכת להדליק נר

הברכה כחלק מפרסום הנס: הב"י הקשה בס"י תרעב על דברי הטור שכתב לברך על הדלקה שאחר זמנה, שהרי ספק ברכות להקל, והיה לו להמנע מלברכה. ובאר המור וקציעה בס"י תרעב ליישב דברי הטור, שברכת נר חנוכה מעכבת, משום היותה חלק מהפרסומי ניסא ומבררת את מהות הדלקתו, ובהעדרה, הרואה יאמר שלצורכו הדליקה. ומשום"ה מברכין על הדלקת נרות בבית הכנסת למרות שמקורם אינו מהתלמוד, שכן בלא הברכה חסר בגוף המצווה. ולכן יברך אף במקום הספק, בכדי לברר את הדלקתו. וביסוד דבריו צ"ע, כיצד התירו לו לברך בעת הספק בכדי להוציא מלב הטועים בהדלקתו.

צ"ב בדברי המור וקציעה, האם סבר שהברכה היא חלק מהמצווה, או שמא הברכה הינה חלק מההיכר של המצווה והיכא שלא מברך בעת הדלקתו כפי הנוהג, לא ניכר שהדליק לשם מצווה אלא לצורכו. כלומר, האם הברכה אינה מעכבת את המצווה, אלא שנצרכת לצורך היכר המצווה, או שהברכה הינה עומדת ביסוד המצווה ומעכבתו, וצורת התקנה היא להדליק בברכה, וא"כ לא יוצא יד"ח בהדלקתו ללא הקדמת ברכה. אפשר שהבין המור וקציעה כצד האחרון, שהברכה מעכבת את המצווה משום היותה חלק מההודאה והלל, ולכן מדיני התקנה – להדליק בברכה, והמדליק בלא שהקדים לברך מורה שאין זו הדלקת מצווה. ומבואר בזאת שהצריך המור וקציעה שם שיהיו עשרה בעת הברכה בבית הכנסת, ולא הסתפק בכך שיבואו אחרי כן הציבור ויראה הנרות. שכן ברכתו על הנרות ישנו פרסום הנס והודאה על הנס, ולכך דרוש שתאמר בפרהסיא (ראה בביאור הלכה ס"י תרעא ד"ה 'ויש נוהגין').

והנה תינח שאין צריך לברך כשמדליק אחר שכבה הנר בתוך חצי שעה, וכן אם לא נתן שיעור שמן כשיעור הנדרש (ראה משנ"ב ס"י תרעג סק"ח), או שכבתה ברוח המצוייה (ראה משנ"ב ס"י תרעג ס"ק כה) וכן כשכתבה בחול קודם צאת הכוכבים (ראה בביאור הלכה ס"י תרעב ד"ה 'וכלבר שיתן') שאינו חוזר לברך הגם שמחוייב להדליק מדינא. שכן העובדה שהוא חוזר על הדלקתו הראשונה שברך עליה, מורה שהדלקת מצווה היא. אולם היכא שהוא מדליק יחידי בביתו אחר

זמנה, מדוע לא מברך על הדלקתו (ראה משנ"ב סי' תרעב ס"ק יא, ובסי' תרע ס"ק יב בשם הפרמ"ג), והא לדידו הברכה היא חלק מחיוב ההודאה ופרסום הנס. וייתכן כי לב יודע בעצמו שמדליק להודאה ולפרסום הנס, ובהדלקתו ביחידות אחר זמנו, לא דרוש שתראה ההודאה גם לאחרים ולכן הברכה אינה מעכבת, ולא חייבוהו בה במקום הספק.

נוסח ברכת הדלקת הנר: השו"ע בס"י תרעו, א פסק שיברך 'להדליק נר חנוכה', וכן פסק הפר"ח בס"י תרעו ס"א, ואילו הרמ"א פסק לומר 'של חנוכה'. ויש לעיין מאי שנא מנר שבת שגם השו"ע בס"י רסג, ה פסק שיש לומר 'להדליק נר של שבת' (ראה בכן איש חי בפרשת וישב שהטעים דין זה של השו"ע עפ"י הדרש והנוטריקון, שנמצא שר"ת של הברכה בחנוכה – 'נח"ל', עיי"ש).

השערי תשובה שם הביא בשם המחזיק ברכה בריש סי' תרעו שבאר כי בחנוכה אין עוד מצוות מלבד חובת הפרסום בנר, לכן הנר מבטא את מהות היום והוא 'נר חנוכה'. לעומת ריבוי המצוות בשבת שמצוות הנר הינה רק אחת מהם, ולכן אינה המייצגת והמבטאת היחידית את מהות היום, וע"כ אומרים 'של שבת'.

לעיל בארנו שאפשר שפליגי אם הנרות הינם חלק ממהות היום ולכן יש לומר 'נר של חנוכה' כשם שאומרים 'להדליק נר של שבת', שכן היום גרם לו שידליקוהו. או שדין הדלקת הנר הוא חיוב נוסף שיש לקיימו בחג, אך לא היום גורם לחיובו, וע"כ יש לומר 'נר חנוכה', כלומר שר זה מפרסם את נס החג אך לא מחייב בו משום היום כנר שבת.

בשו"ת המהרש"ל בס"י פה כתב שיאמר להדליק נר 'שלחננוכה' בתיבה אחת, הביאו המג"א בריש סי' תרעו וכתב שגם השל"ה סבר כן. ואילו הפרמ"ג באש"א בריש הסימן והמשנ"ב שם ס"א כתבו דהעולם אין מקפידים על כך לאומרו בתיבה אחת. ובאר הפרמ"ג בטעמם, שר שבת משמש לתאורה מלבד היותו נר מיוחד למצוות השבת, ולכן מברכין 'להדליק נר של שבת', ללמדך שהוא גם של שבת. אך בחנוכה היעוד היחיד של הנר הוא לצורך המצווה, ועל כן אומרים 'שלחננוכה' בתיבה אחת להורות על שייכות הנר לחג. ואילו לשו"ע והפר"ח שסברי שאומר 'להדליק נר חנוכה', כוונתם להבדיל מנר שבת שהנר בא מחמת היום – 'של שבת' הוא, אך בחנוכה מדליקין נר בשל הנס וכזכר למקדש שחנכו המנורה, ולא היום חייב בהדלקתו ולפיכך אינו 'של חנוכה'.

ואפשר שהמהרש"ל לשיטתו הובא בפרמ"ג בס"י תרעג באש"א ס"ק יב שהחנוכייה הינה חלק מחפצא של הנר, ולכן ברך עליה שהחיינו בין הברכה להדלקה. וע"כ מברך 'שלחננוכה', להורות כי הנר הוא חלק מהמצווה עצמה.

ויש לבאר עוד עפ"י הפנ"י בשבת ב"דף כג. כי בנר שבת לא אמרינן ש'הדלקה עושה מצווה', אלא צריך להיות הנר מאיר ודולק משום שלום ביתו, בניגוד לנר חנוכה. ואפשר שע"כ בנר חנוכה

שהעיקר בנר הוא ההדלקה, סבר השו"ע לומר 'להדליק נר חנוכה', להורות שהעיקר הוא בהדלקת הנר. לעומת נר שבת שמדגישים שהוא נר המיועד להיות מצוי ביום זה.

מברכין 'להדליק' נר, למרות שניתן להדליק ע"י שליח: הר"ן בפסחים ב"ד ז. הקשה מדוע נוסח ברכת הדלקת הנר הוא 'להדליק' ולא 'על' הדלקת הנר, והלא מצווה שניתן לעשות ע"י שליח יש לברכה בלשון 'על'. ויישב שכיון שצריך להשתתף בפריטי, הוי נר שלו ולא מקיים מצוותו בשליחות, ולכן משתתף בפריטי. וכן יישב הרמב"ן שם והאבודרהם בברכת המצוות ומשפטיהם בתירוץ הראשון. והמאירי שם ב"ד ז: השיג על תירוץ זה, שכן גם שחיתת הפסח נעשית בקרבן שלו ובכו"ז היה צריך פסוק לרבות שליח. שכן כל פרשת שליחות נאמרה על מעשה המצווה ואין שליחות על קיום המצווה, וא"כ אף שקרב הפסח לשמו, וכן כשהאדם שומע בעצמו את המגילה בכו"ז נחשב שמקיימה ע"י שליח. וה"ה בנר חנוכה, למרות העובדה שהוא נר שלו כיון שמקיימה ע"י שליח היה לו לברך ב'על'.

ויש ליישב את דברי הר"ן, עפ"י מה שחקרנו לעיל, אם המצווה היא במעשה ההדלקה, או שהמצווה היא שיהא דלוק נר מכוחו בכל יום ויתפרסם הנס. וראינו שס"ל לר"ן שהמצווה היא לדאוג שיהא לו נר שלו שיפרסם את נס היום, ואין מצווה במעשה ההדלקה כשלעצמו. ולפי"ז מקיים את מצוותו בעצמו ובממונו והבעלים שותף בקיום המצווה ולא נעשית רק ע"י שליח, ולכן נקבע בנוסח ברכת ההדלקה לומר 'להדליק' ככל מצווה שליח בשליחות. ורק היכא שהמצווה יכולה להתקיים בלעדיו, אז יברך בלשון 'על'.

הרא"ש בפסחים פ"א סי' י כתב שההבדל בין נוסחאות הברכה נעוץ בשאלה אם יש שיהוי במצווה. שכן לברך 'על' מורה שעושה ומקיים מיד את המצווה, ואילו הברכה 'ל' מורה שיש שהוי במצווה ומצווה מתמשכת היא כעטיפה בציצית והנחת תפילין. והוסיף: 'ולהדליק נר חנוכה יש שיהוי במצוותה, כדאמרינן... מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק'. והעיר שם בקרבן נתנאל סק"ש שלמרות שאם כבתה אין זקוק לה וקיים מיד מצוותו, אך יש שיהוי במשך זמן קיומו, ואי לא אדליק מדליק עד שתכלה רגל מהשוק (וצ"ע, שישנם הרבה מצוות שאפשרות קיומם מתפרס על זמן רב ומצוותן כל היום וביניהם מקרא מגילה, מצה, מרור, הפרשת תרומה ובכו"ז מברך 'על', ולא נחשב שהוי במצווה). א"נ שיש ליתן כמות שמן למשך זמן עד שתכלה רגל מהשוק, והשיהוי הוא מבחינת הזמן שדרוש שהנר יהא דלוק, וחייב אדם לדאוג שיאיר הנר כל שיעור זמן זה (ואמנם אם כבתה אינו זקוק לה, אך הפסיד קיום מצוותה במשך שיעור זמן ארוך יותר). נמצאנו שגם לדבריו המצווה אינה במעשה הדלקת הנר בלבדו, אלא באשר הנר דולק ולכן נחשב שיש שהוי במצווה, וכ"כ ר"ת בספר הישר סי' שמ, והרמב"ן חלק ע"כ.

הריב"א המובא ברא"ש תירץ את הנוסח שבידנו: 'אע"ג דאפשר לעשות ע"י שליח, אורחא דמילתא הוא שכל אדם מדליק בביתו מפני חביבות הנס', ומשום שרגילין שכל אחד מדליק

בעצמו מפני חביבות הנס – תיקנו לומר 'להדליק'. ולא באר כטעם הר"ן, משום שלדידו הנר אינו צריך להיות שלו ובבעלותו, וכל שמייחס הנר אליו – יוצא יד"ח, וע"כ שפיר מקיים מצוותו ע"י שליח, אלא משום שרגילין שכל אחד מדליק נרות, לא פלוג בתקנת הברכה, ותיקנו נוסח אחד לכל. וכן יישב האבודרהם בברכת המצוות ומשפטיהם בתירוץ השני.

הראב"ן בסי' לה באר שמברכין בלשון 'להדליק נר של חנוכה': 'לפי שבכל הלילות לבד מלילה הראשון יש בו נרות להדליק ולא נגמרה המצוה עד שמדליק כל הנרות, להכי מברך להדליק דמשמע להדליק כל נר ונר, ולא חילקו ברכת לילה הראשון משאר לילות'.

'להדליק נר חנוכה' – הכוונה לנר יחיד או רבים: הפרמ"ג בסי' רסג באש"א ס"ק יא כתב לומר את נוסח ברכת הדלקת נר חנוכה בלשון יחיד 'נר חנוכה', משום דלא פלוג בנוסח הברכה בין לילה ראשון שמדליקין בו נר אחד בלבד לשאר לילות. וצ"ל אף לשיטת הרמב"ם שבעה"ב מדליק עבור כל אחד מבני הבית, וא"כ גם בלילה הראשון יתכן ומדליק יותר מנר אחד, ויכול לברך בלשון רבים על הדלקת 'נרות' חנוכה, מ"מ תיקנו נוסח בלשון המתאימה גם למדליק בביתו ביחידות.

אולם הראב"ן בסי' לה באר שמברכין בלשון 'להדליק נר': 'לפי שבכל הלילות לבד מלילה הראשון יש בו נרות להדליק ולא נגמרה המצוה עד שמדליק כל הנרות להכי מברך להדליק, דמשמע להדליק כל נר ונר. ולא חילקו ברכת לילה הראשון משאר לילות'. הרי שיש בנוסח זה של 'להדליק נר' משמעות שמדליק כל נר ונר, וא"כ אדרבה נוסח זה מורה על הדלקת נרות רבים, ולא חילקו ותיקנו לאומרו אף בלילה ראשון. וכן נראה שהבין הראב"ד בהל' ברכות פי"א הט"ו שמברכין בנוסח זה 'מפני שאין לה קצבה שמהדרין מוסיפין'. הרי שכיון שמעשה הדלקה נמשך ומדליק נרות רבים אומרים נוסח ברכה זו.

ויש להעיר שבמסכת סופרים פ"כ ה"ו נאמר שיש לומר בעת ההדלקה 'הנרות הללו', והוא נאמר בלשון רבים. וי"ל שהוא נאמר על כלל הנרות שרואים שמאירים לזכר הנס, ולא על הנר שהדליק היחיד בלבד. ובלאו הכי יש לבאר כן, משום שמדינא יש להדליק נר אחד בביתו, ובכו"ז נתקן לומר נוסח זה של 'הנרות הללו' בלשון רבים.

לברך על הדלקת הנרות לפני הדלקת נרות המהדרין: נזכר שלא ברך על מצוות הדלקת הנרות בעת שהדליק, אם יכול לברך לפני שמדליק את נרות ההידור שמוסיף והולך, או שמא אחר שקיים מצוותו והדליק נר חיובו, הפסיד ברכתו ואינו יכול עוד לברך על הדלקת הנרות, הגם שנותר לו לברך על נרות הנוספים של המהדרין.

התוס' בסוכה בדף לט. באחד מהתי' כתבו כי כיון שיש לברך על המצוות עובר לעשייתן, יוכל לברך לפני הנענועים למרות שכבר הגביה הלולב. ואף שהנענועים הינם מכשירי מצווה, כיון שיש

בדבר מצוה מן המובחר חשיב כעובר לעשייתן. הרי נחשב ההידור כחלק מגוף המצווה שניתן לברך לפניו. ויל"ע אם אף לרמב"ם עפ"י בית הלוי והגרי"ז בסוף הל' חנוכה יהא ניתן לברך על ההידור הנעשה בצירוף לגוף המצווה.

הכתב סופר או"ח בסי' קלה כתב שיכול לברך על שאר הנרות, שכן נחשב שעוסק במצווה בהדלקתו את נרות ההידור, ונחשב כעובר לעשייתן. וכן פסק הבן איש חי בפרשת וישב סק"י. רעק"א תניינא סי' יג כתב לברך בצירוף שלוש סברות; האליה רבה בסי' תרעב סק"ז סבר שאם לא התכוון בעת הברכה להדליק יותר מהמונח לפניו, יכול לברך בנפרד על נרות ההידור שמדליק. ועוד, שהרא"ש פסחים פ"א סי' י החשיב את משך הדלקתם כשיהוי מצווה. וכן הביא מהפוסקים שאם לא ברך לפני המצווה יכול לברך אח"כ.

ברכה על הכשר מצווה: בשו"ת תרומת הדשן בסי' קב כתב לגבי הדלקת נר חנוכה בערב שבת כי יוצא יד"ח בהדלקתו מבעוד יום, והוכיח זאת מכך שמברכים על הדלקה זו 'אשר קדשנו וציונו' למרות שעדיין לא הגיע זמן המצווה אלא רק מבערב, ואף שהוא רק הכשר מצווה, מ"מ כיון שאי אפשר בעניין אחר, נחשב שמקיים המצווה כעת. הרי שבלא טעם זה שכעת מקיים את המצווה, לא היה לברך על הכשר מצווה מצד עצמו.

ויש לעיין אם להשוותו לדין ברכה על הכשר הכנת חפצא של מצווה. שכן הרמב"ם בהל' ברכות פי"א ה"ח כתב: 'כל מצוה שעשייתה היא גמר חיובה מברך בשעת עשייה... אם עשה מעקה', הרי שיש לברך על הכשר מצווה רק כשאין לאחוריו מעשה נוסף. ומטעם זה היה נכון לברך על הדלקת הנרות בערב שבת, הגם שהוא רק הכשר מצווה, ואין להוכיח מהברכה כי זהו זמנה של המצווה, ודלא כתרוה"ד. וכן סבר הירושלמי בברכות פ"י ה"ג ובסוכה פ"א ה"ב שאומר כי יש לברך על עשיית סוכה ברכת המצוות, אולם הבבלי לא הזכיר ברכה זו, וכן השו"ע לא פסק לאומרה. הרי שנחלקו אם מברכין על הכשר מצווה, וכן הבין הביאור הלכה בסי' תרנו בד"ה 'אפי' מצוה' שלשיטת הירושלמי יש מצווה בהכנת המצוות עצמן וע"כ מברכין עליהן, וכן מבואר בשאילתות שאילתא קסט אות א. וכן הבין הנצי"ב בדעתו כי ישנה מצווה בעצם עשיית הכשר המצווה, היכא שעניינה כתוב בתורה. אולם יש לחלק בין הכשר הכנת חפצא של מצווה לבין מעשה הכשר של תוצאת המצווה, כנר חנוכה, שאינו מחייב בברכה.

והנה התוס' בשבת בדף כה: ד"ה 'חובה' כתבו בהו"א כי אין לברך על נר שבת, שכן אם היה כבר נר דלוק ועומד מבעוד יום לא היה צריך לכבותו ולהדליק בשנית. הרי שאין מצווה בעצם מעשה ההדלקה אלא הכשר מצווה היא, ואפ"ה השו"ע פסק בסי' רסג, ה שמברכין על הדלקת הנר. צ"ל ביסוד דין הדלקת נר שבת שאינו הכשר מצווה בלבד, הגם שלא היה מחוייב להדליק נר אם היה נר דלוק מכבר. אלא ישנה חובה לדאוג שיהא נר דלוק, וחובה זו מקיים גם בראותו נר דלוק (אמנם רש"י בשבת בדף כג: בד"ה 'שלא יקדים' כתב שלא יקדים בהדלקת נר שבת משום: 'דלא מינכרא

שהיא של שבת, הרי שצריך לייחד ולהדליק נר לשבת ולא להסתפק בנר הדלוק מכבר. ברם יתכן והוא מדיני 'כבוד שבת' ולא נר מצוות 'עונג שבת', אך אינו יכול לברך על כך בחוסר מעשה כלל. ובהעדר נר דלוק מחויב גם להדליק נר, ומברך על הדלקתו זו. והמרדכי בשבת ס' רצד כתב שר' משולם לא היה מברך על הדלקת הנר, שכן אין עשייתה גמר המצווה, וגמר מצוות נר שבת הינו בעת אכילתו. אולם הביא את דעת ר"י שכיון שהנר אף משמש למאור בבית ולישא כלים לשלחן הרי שמיד בהדלקתו הוא גמר מצוותו, ושפיר מברכין על הדלקת הנר. וא"כ אין לברך על הכשר מצווה כשלעצמו, כתרוה"ד.

ואפשר עוד לבאר, שעל נר שבת מברך משום שמקיים בו גם דין כבוד שבת כמעשה ההדלקה וגם עונג שבת בכך שהנר דלוק, כדבאר הגר"י בחידושי הגר"ח סטנסיל בסי' יא. אולם נר חנוכה שהמצווה בעצם הדלקתו, כדאמרינן ופסקינן ש'הדלקה עושה מצווה', בהדלקת הנר הוא מקיים את מצוותו, ולא רק הכשר מצווה (ובהדלקה בערב שבת נחלקו אם הינה רק הכשר מצווה, משום שאינו מדליקה בעת מצוותה).

אם צריך לעמוד ע"י השליח בעת הדלקת הנרות: הרמב"ם בהל' ברכות פ"א הי"א כתב ששליח יכול לעשות מצוות עבור אחרים, ולא הצריך שיהא הבעלים בסמוך לשליח בעת ביצוע המצווה ולשמוע את ברכתו. אולם לגבי איש המוציא אשה וכן אשה המוציאה איש יד"ח בהדלקת נר חנוכה, כתב הפרמ"ג בסי' תרעה במש"ז סק"ד שיש לעמוד ע"י השליח בעת ברכתו על הדלקת נרות חנוכה, וכן פסק המשנ"ב שם סק"ט. וצ"ב מאי שנא שליחות במצווה זו מכל המצוות.

הר"ן בפסחים ב"ד ד. מדפי הרי"ף כתב שאין שליחות בהדלקת נר חנוכה ולכן אין נוסח הברכה 'על ההדלקה' אלא 'להדליק', שכן הנר של הבעלים והמצווה מתקיימת בשל עצמו. וכן כתב הב"ח בסי' תרעו שמדינא החיוב שממונו יהא דולק. לפי זה, אין כאן מעשה שליחות על ההדלקה, שכן המצווה שלו היא, ואינו נזקק לדין שליחות בכדי לקיים מצוותו. אולם לעניין הברכה, בכדי שתזקף הברכה אליו ויקיים מצוות הודאה שמחוייב בגופו, צריך הוא להיות על יד המברך ולצאת מדין שומע כעונה ברכתו. אולם אין הברכה מעכבת את גוף המצווה, ואף אם לא יהא שומע כעונה יצא יד"ח.

יש נפק"מ לכך, שאם השליח כבר יצא יד"ח, ומדליק את נר המשלח שלא בנוכחותו – לא יברך. שכן קיום המצווה אינה תלויה בברכה, והברכה לא עולה לבעלים כשאינו שומעה. אמנם המור וקציעה בסי' תרעב כתב כי הברכה הינה חלק מההדלקה, ומטעם זה יש לו לברך בכדי להחשיבן נר חנוכה, אך הבעלים לא יוצאים יד"ח הודאה בברכותיו, ולפיכך מחוייב לברך בראיתו.

אולם האגרות משה ח"א סי' קצ כתב כי דווקא בהדלקתו לאשתו או אשה לאיש, מחוייבים לעמוד שם בעת הברכה, משום שאינה בכלל ערבות. אך איש המדליק עבור אחר – אינו צריך לעמוד ע"י ויוצא מדין שליח ככל המצוות (כרם לעניין ברכת הנס והזמן מחוייב לעמוד אצלו על מנת שיברך עבורו).

ברכת שעשה ניסים

ברכת 'שעשה ניסים' – ברכת המצוות, או ברכת השבח: יש לחקור בגדר ברכת 'שעשה ניסים', אם היא ברכת השבח אלא שתיקנו שיברכנה בעת שמדליק או שרואה את הנרות, או שמא ברכת המצוות היא שיש לו לברך על נרות הפרסום בעת שרואה ומקיים מצוותו או שמדליקן. נפק"מ לכך יהא אם השליח המדליק יברך ברכה זו, ואין צורך שבעה"ב יעמוד לידו ויענה אמן, ככל ברכת המצוות, או ששייכת ברכה זו לבעה"ב המחוייב בה, ומחוייב לענות אמן על ברכתה.

הרמב"ן בתורת האדם עניין הרפואה כתב: 'ברכה שניה של מגילה ונר חנוכה ברכת הנס [נ"א שבח] הן... ואין בין הרואה נר חנוכה לרואה מקום שנעשו נסים לאבותינו, אלא שזו קבועה ביומה, וזו תלויה במקום'. מפורש שהבין שברכת 'שעשה נסים' הוי ברכת השבח והנס.

וכן נראה שנקט השאילתות בפרשת וישלח שאילתא כו שכתב: 'וכד מטי יומא דאיתרחיש להו ניסא לישראל כגון חנוכה ופורים, מחייב לברוכי ברוך אשר עשה נסים'. הרי מפורש כי ברכת 'שעשה ניסים' הינה ברכת השבח הנאמרת על היום, ולא מחמת הנרות שמדליק או שרואה. וכן עולה מהא שהביא השעה"צ בס"י תרעו סק"ג את שיטת המאירי שאם אינו יכול לראות הנרות, או שהוא ביום השמיני ולא הדליק נרות, מברך 'שעשה ניסים' לעצמו. מבואר שהבין שברכת השבח היא על ניסי היום. הרי שסברי שחייב לברך ברכה זו גם בלא ראיית הנרות, ולהבדיל מהשיטות שהצריכו לראות נרות הנס בכדי לברך ברכת השבח (וצ"ל שסברי כי מחוייב לראות נרות בכדי להשלים את חובת הודאתו, ובהעדרם חסר בברכתו 'שעשה ניסים'). וקצ"ע, מה החידוש בתקנת ברכת הרואה, מאחר שמחוייב בברכתה בשל היום.

התוס' בסוכה דף מו. בד"ה 'הרואה' הקשו מדוע בשאר מצוות כלולב וסוכה לא תיקנו ברכה לרואה אלא רק במצוות נר חנוכה, מקושייתם נראה שהבינו שהברכות שוות במהותן, וכשם שהברכה על נטילת הלולב והישיבה בסוכה הינם ברכת המצוות כן נראה שהבינו בברכת 'שעשה ניסים'. ותירצו: 'משום חביבות הנס. וגם משום שיש כמה בני אדם שאין להם בתים ואין בידם לקיים המצוה, וטעם ראשון ניחא דלא תיקשי ליה מזוזה. ועוד יש לפרש דאין שייך לתקן לרואה ברכה שאין העושה מברך'. והנה צ"ע, שכן אם ברכת הרואה על הנס הינה ברכת ההודאה מדוע השוו ברכה זו לברכת הלולב, סוכה ומזוזה, על כורחך שס"ל לתוס' שברכת הנס

אינה כברכת הודאה ולא על הראייה עצמה (כפי שהוכיח כן המג"א בסי' תרעו סק"א), אלא ברכת המצוות, וצ"ב.

ואפשר שאכן היא ברכת השבח, אלא שתיקנו שיברכה בעת ההדלקה, ועל כן ראו תוס' להשוות את הברכות בשל צורת תקנת אמירתן שנאמרות ע"י עושה המצווה בלבד (כל מצווה ועניינה. אם משום שהי ברכת המצוות, ואם משום תקנת אמירתן בעת הדלקת הנרות). והקשו מאי שנא שחרגו מתקנתם בברכת נר חנוכה, ואפשרו גם לרואה בלבד לברכה.

ובקונטרס חנוכה ומגילה לגר"ח טורצין בסי' ו כתב כי בהכי נחלקו הראשונים אם מי שהדליקו עבורו בכיתו מברך ברכה זו. שלדמב"ם מברך משום שברכת השבח היא, ומחוייב לברכה בשל היום בעת שיראה נרות הנס, ואילו לרשב"א ודעמיה מברכין 'שעשה ניסים' על מצוות הנר שמדליק, ואם בני ביתו קיימו עבורו מצוותו אינו יכול לברכה, אלא רק מי שלא ברכו עבורו על הדלקת הנר מחוייב לברכה בעת ראייתו נר חנוכה.

ובהערות הרצי"ה קוק זצ"ל בעולת ראי"ה ח"ב עמ' תכו תלה עפ"י חקירה זו את המחלוקת אימתי מברכין ברכת הנס. שכן ר' ירוחם בנתיב ט ח"א והאבודרהם בסדר הדלקת נר חנוכה הביאו ר' יונה שכתב שיש לברך 'שעשה ניסים' רק 'אחר שהתחיל להדליק, שיהא רואה נסו ויברך עליו כעין הרואה נר חנוכה', וכ"כ הריטב"א בשבת בדף כג. בד"ה 'מאי מברך'. הרי שברכה זו נאמרת רק אחר שהדליק וכשרואה את נרות הנס, ומדין ברכת השבח. אולם הרמ"א בסי' תרעו, ב פסק שיברך ברכות אלו קודם שידליק, ובפשוטו ס"ל שהוא כברכת המצוות שיש לברך עובר לעשייתן. (ואמנם תוס' בפסחים בדף ז. בד"ה 'בלבער' כתבו כי יש לברך עובר לעשייתו גם בברכות השבח, אא"כ מישוה אחר מברך אותן)

במסכת סופרים פ"כ ה"ו נאמר שמברך תחילה 'שהחיינו' ורק אח"כ ברכת הנס, והקשה הנצי"ב בהעמק שאלה בפרשת וישלח שאילתא כו מהגמ' בסוכה בדף נו. שיש לברך תחילה על הסוכה ורק אח"כ על הזמן: 'רב אמר, סוכה ואחר כך זמן, חיובא דיומא עדיף', וכן פסקו שם בהלכתא. והיה א"כ להקדים את ברכת שעשה ניסים ל'שהחיינו', שכן 'חיובא דיומא עדיף'. והנה אם נימא שברכת המצוות היא, קשה מדוע הקדימו את ברכת 'שהחיינו' לפני ברכה הנסמכת לגוף המצווה. אולם אם ברכת הנס הינה ברכת השבח כפי שבארנו לעיל בדעת השאילתות, לא קשה מידי, שכן שתי ברכות אלו מחמת היום באו, והקדימו את ברכת 'שהחיינו' או משום שתדירה או בכדי להסמיכה לברכת ההדלקה.

ברכת 'שעשה ניסים' – ברכת הודאה, או ברכת השבח: הט"ז בסי' ריט סק"ו
הקשה על פסקו של השו"ע שם בסעי' ט בסתם שמברכין הגומל גם על נס שנתגולל בנסיבות טבעיות ואקראיות כגון 'שנפל עליו כותל, או ניצול מדריסת שור ונגיחותיו, או שעמד עליו בעיר אריה לטורפו, או אם גנבים באו לו אם שודדי לילה וניצול מהם'. ואילו השו"ע בסי' ריח, ט

פסק בסתם שאין לברך על נס הנעשה בדרך הטבע וכמנהג העולם – 'שעשה ניסים לאבותינו'. וחילק הט"ז שם בין הברכות; ברכת הגומל הינה הודאה להשי"ת על השגחתו עלינו שהצילנו מכל פגע וממות, בין ע"י מעשה נס ובין שסיבב את הנסיבות הטבעיות לגאול את האדם מכל פגע. ואילו ברכת 'שעשה ניסים' הינה ברכת השבח להשי"ת על (החפצא של) הנס שהתרחש לעינינו או לעיני אבותינו, ולכן צריך שיהא נס ניכר שעליו נאמרת הברכה. הוי אומר שישנם שתי ברכות על נס הנעשה לאדם, ברכת הגומל כהודאה על השגחת ד' והצלתו, וברכת השבח על התגלות הנס המסויים ההוא.

נפק"מ יהא לכך, אם יש לברך ולהודות דווקא היכא שנעשתה הצלה וישועה לישראל, או שהברכה נאמרת על התרחשות הנס וההתפעלות שנוצרה מכך כשבח לבורא העולם, גם כשאין הצלה מסויימת. ובביאור הלכה בס"י ריח בד"ה 'כגון מעברות' הביא מדברי הכפתור ופרח בפ"ז שיש ליתן שבח: 'בראותו מקום שהאל יתברך עשה פלא או נס לקצת נביאים, כמו בראותו בהר הכרמל מקום שעשה אליהו המזבח, וראותו בשונם מקום עליית אלישע'. והביה"ל כתב בדעתו שיש ליתן על מאורעות הללו שבח בעלמא, אך לא לברך. ובטעם הדבר כתב: 'הברכה לא נתקנה על פלאי הבורא, דא"כ היה לנו לברך בראותנו הר סיני מקום שניתנה בו התורה. וע"כ דנתקן רק אהצלת אדם מן המיתה בדרך נס'. הרי שיש לברך על נס הצלה בלבד ומדיני הודאה נאמרת, ולא כשבח על גדולת מעשה הניסים. ולדברים אלו, מוכרחים לומר כי ברכת 'שעשה ניסים' נאמרת על נס ד' שנעשו בעת המלחמה, והישועות שליוו את החשמונאים, שכן ברכה זו נאמרת רק על ההצלה. ואין לברך על נס השמן, בהיותו רק נס מופלא כעדות לכל העולם על גילוי חיבתו של הקב"ה לישראל, אך איננה נס של הצלה.

ברם האבודרהם בברכות הראייה, השבח וההודאה כתב שמברכין על נס שנעשה מחוץ לגדרי הטבע בלבד, ולא על נס שהתחולל כמנהג העולם, על כן נקט: 'ובחנוכה לאו משום מעשה דיהודית מברכין שעשה ניסים, אלא משום פך השמן שהיה חתום בחותמו של כ"ג, ולא היה להדליק אלא יום אחד ונעשה בו נס והדליקו ממנו ח' ימים'. הרי שההודאה היא על נס השמן. ולפי הביה"ל צ"ל בדוחק, שכיון שנס השמן גילה על המלחמה כי היתה ישועה מאת השי"ת, הרי בהודאה על השמן טמונה הודאה אף על ניסי ד' שבעת המלחמה, וכן באר המהר"ל בנר מצווה. ובעמק ברכה עמ' קכד באר שברכת הנס הינה ברכת ההודאה על נס המלחמה וטוב השי"ת שגמל עם אבותינו בשעות אלו, ואינה נאמרת מדיני ההדלקה. ותיקנו לאומרה בעת ראיית הנרות כרואה מקום הנס, וכללו בה אף הודאה על נס השמן.

ברכת 'שעשה ניסים' מברך הרואה, או המדליק: יש לעיין בתקנת ברכת הנס, אם הינה מחובת ההדלקה שתיקנו למדליק את הנרות להודות על ניסי השי"ת, או שהינה חיוב על הרואה את נרות הנס שנזכר בנס להודות להשי"ת על הניסים שפעל לאבותינו, שכן הגמ' בשבת בדף כג. אמרה כי אף הרואה יכול לברך למרות שאינו מקיים מצוות הדלקת נרות. ותיקנו ברכה זו על הרואה נרות הנס ולא על המדליק, ולפי"ז אף המדליק לא מברך אלא משום שעתידי לראות את הנרות, ולא בשל מעשה הדלקתו.

הנה הבאנו לעיל לגבי ברכת הרואה מחלוקת הראשונים מי מחוייב בברכת הרואה, ותלינו בחקירתנו זו, שלמרדכי ולריטב"א ישנו חיוב על הרואה נרות חנוכה לברך על הנס, ואף אם הדליקו עבורו נר לא נפטר מברכת הנס בעת ראייתו את הנרות, ולכן סבר הריטב"א שמיד כשרואה את הנרות מחוייב בברכתה גם אם בכוונתו להדליק נרות אח"כ, ולא ימתין וישהה מלברכה. ויתירה מכך, כתב הריטב"א בשבת בדף כג. בד"ה 'מאי מברך' שכל המדליק מברך 'שעשה ניסים' רק 'אחר שהתחיל להדליק, שיהא רואה נסו ויברך עליו כעין הרואה נר חנוכה'. הרי שיש לברך ברכה זו על ראיית נרות הנס. אך הר"ן וסיעתו סברי שרק העושה מעשה מצווה ומדליק את הנרות חייב בברכת הנס, ולכן אם מדליקין עליו בביתו ואינו מדליק בעצמו אין לו לברך ברכת 'שעשה ניסים', ורק מי שלא הדליקו עליו ולא יצא יד"ח ברכה זו, נזקק לתקנה מחודשת של הרואה נר חנוכה.

ובפשטות אפשר לומר שחקירה זו עומדת ביסוד שני תירוצי התוס' בסוכה בדף מו. בד"ה 'הרואה', שכן התוס' הקשו מדוע בשאר מצוות לא תיקנו ברכה לרואה אלא רק במצוות נר חנוכה, ותירצו: 'משום חביבות הנס, וגם משום שיש כמה בני אדם שאין להם בתים ואין בידם לקיים המצוה'. הרי שלתירוץ הראשון דמשום חביבות הנס, נראה שאין לתלות ברכה זו בהדלקת הנר ותיקנו ברכה זו גם ללא מעשה הדלקת הנר. אולם לתירוץ השני שכתבו שם שיש אנשים שאין בידם לקיים את המצווה, נראה שהחיוב בברכת הנס מוטל על המדליק בדווקא, אלא שתיקנו גם למי שאינו מדליק שיברך בעת שיראה נרות הנס. ברם נראה יותר משני התירוצים שחיובא אקרקפתא דאנשי הוא לברך ברכת השבח על הנס, ולפיכך לא אמרו שאנוס הוא בהעדר בית להדליק, וראו לנכון לתקן לו ברכת הרואה. שכן הכל מחוייבין בברכת הודאה על הנס, וכיון שהסמיכוה להדלקת הנר היו צריכים לתקנה מחודשת של הרואה.

בשו"ת שב יעקב או"ח סי' כב הוכיח שיש מצווה בראיית הנרות מהנאמר במסכת סופרים פ"ב ה"ו שיש לומר בעת ההדלקה: 'הנרות הללו... ואין לנו רשות להשתמש בהם אלא לראותן בלבד'. הרי שישנו חיוב עצמי בראיית הנרות גם ללא הדלקת הנרות. ושפיר אמרינן לדידיה שראייה זו קובעת ברכה בפנ"ע (אך המג"א בסי' תרעו סק"א הוכיח מקושיית תוס' מאי שנא משאר מצוות, שאין דין ראיית הנרות).

מברכין ברכת 'שעשה ניסים' קודם ההדלקה, או אחריה: הרמב"ם בהל' חנוכה פ"ג ה"ד פסק שיברכו את כל הברכות קודם הדלקת נר חנוכה, וכן פסק הרמ"א בסי' תרע, ב. ואילו במסכת סופרים פ"כ ה"ו כתב כי ידליק אחר ברכת הדלקת הנר, ורק לאחר מכן יברך על הזמן ועל הנס. וכן כתב הריטב"א בשבת בדף כג. בד"ה 'מאי מברך' כתב שיש לברך 'שעשה ניסים' רק אחר שהתחיל להדליק 'שיהא רואה נסו ויברך עליו כעין הרואה נר חנוכה'. עוד נחלקו עם הרמב"ם בעניין ברכת הרואה. שהרמב"ם כתב כי כל הרואה אותה ולא ברך עדיין, מחוייב לברך בעת ראיית הנרות. ובהגה' מיימוניות בהל' חנוכה אות ב הביא שתי דעות אם הרואה נר חנוכה מברך הגם שבכוונתו להדליק בעצמו נר בביתו. נראה שנחלקו בגדר ברכת 'שעשה ניסים' כפי שבארנו לעיל, שלרמב"ם זו ברכת המצוות על הראייה וע"כ מחוייב לברך מיד כשרואה נרות המפרסמים את הנס, הגם שבדעתו להדליק בעצמו. ולכן מחוייב לברכה קודם ההדלקה ככל ברכת המצוות. אולם במסכת סופרים הבינו שהינה ברכת השבח וע"כ ניתן להמתין ולברכה בעת שידליק, ולא חייב לברך מיד כשיראנה. ומשו"ה גם יש להמתין ולברכה רק אחר שמדליק את הנרות ורואה את זכר הנס, ככל ברכת 'שעשה לי נס במקום הזה', שצריך שיהא לו מפגש ושיתפעל מזכר הנס בכדי לברך ברכה זו.

ברכת 'שעשה ניסים' – על נס השמן, או על נס המלחמה: הגמ' בשבת בדף כא: השיבה כי נקבע החג בשל נס השמן, וא"כ בפשטות ברכת הנס מכוונת לכך. וכן כתב הרי"ף בדף ט: הרי"ף להדיא: 'הלכך מברכין אניסא כל יומא ויומא מתמניא יומי דחנוכה הואיל ובכל יום ויום היה הנס מתחדש באותו פך של שמן'. וכן מבואר בגמ' שם בדף כג. שיש לברך 'שעה ניסים בכל יום, משום: 'נס כל יומי איתה'.

אך הפר"ח בסי' תרע והנצי"ב בהעמק שאלה שאלתא כו סק"י כתבו שקבעו יומי דחנוכה מחמת שני הארועים שהתרחשו לחשמונאים, את נס הנצחון במלחמה אנו מציינים ביום הראשון שהיה יום הנצחון, ושבעת הימים הנוספים נקבעו כזכר לנס השמן שהספיק להאיר את המנורה תקופת זמן כזה. לדבריהם ביום הראשון ברכת 'שעשה ניסים' מכוונת לנס המלחמה ואילו בשאר ימים מכוונת לנס השמן. ויש לעיין אם לא ברך ביום הראשון אם יכוון בברכתו למחרת על נס הנצחון במלחמה. ולדבריהם י"ל שלמרות שברכת הנס ביום הראשון הינה הודאה על הנצחון במלחמה, מ"מ קבעו לאומרה דווקא על הנר, ומי שאין לו נר להדליק או לראות, אינו מברך ברכה זו. ואפשר לבאר עפ"י המהר"ל בנר מצווה כי ע"י נס השמן מתברר כי היתה המלחמה מעשה נס, ולכן דווקא ע"י ברכתו על הנר מודה על נס המלחמה. ברם המהר"ל עצמו סבר, שכל ימי חנוכה נקבעו כזכר לנס ההצלה והמלחמה, כאשר נס השמן מגלה על כך שהיתה בנס. וא"כ לדידיה הברכה מתייחסת בעיקרה על נס המלחמה.

אימתי מברכין ברכת 'שעשה ניסים': במסכת סופרים פ"כ ה"ו מפורטת סדר ההדלקה: 'כיצד מברכין... המדליק אומר, ברוך... להדליק נר של חנוכה, ומתנה ואומר, הנרות האלו אנו מדליקין על הישועות ועל הניסים ועל הנפלאות... ואומר ברוך אתה שהחיינו. ואומר ברוך אתה שעשה ניסים'. הרי הקדים את הדלקת הנר לברכת הנס.

רבינו ירוחם בנתיב ט"ח"א והאבודרהם בסדר הדלקת נר חנוכה, הובא בב"י בסי' תרעו הביאו את דעת ר' יונה שכתב: 'בליל שני מברך קודם ההדלקה להדליק, ושעשה ניסים אחר הדלקת נר ראשון קודם שידליק נר שני שהוא נס אותו היום. וכן בליל ג' קודם שידליק נר ג', וכן בד' וכן בכלם'. אך סיים שלא ראיתי שנוהגין כן'. וכן הריטב"א בשבת בדף כג. בד"ה 'מאי מברך' כתב שיש לברך 'שעשה ניסים' רק אחר שהתחיל להדליק 'שיהא רואה נסו ויברך עליו כעין הרואה נר חנוכה'. אולם השו"ע בסי' תרעו, ב פסק שמליל ראשון ואילך מברך שתים, להדליק ושעשה ניסים. ולא חילק בברכת הנס שיברכנה קודם הנר החדש בשאר ימים, ואף הרמ"א שם הביא משמיה דהמהרי"ל שיברך ברכות אלו קודם שידליק הנרות, ודלא כנאמר במסכת סופרים.

נראה דפליגי בדין ברכת הנס אם זו ברכה על הנס המתגלה והנוסף שמתברר באותו יום, ולכן יש לו לברכה קודם עשייתו היכר הימים המבררים את מעלת הנס של אותו יום, וכן ס"ל לשיטות הראשונות. או שהברכה הינה על כלל הדלקת הנרות שמודה בהדלקתן על ניסי הש"ת, ועל כן מברך ומודה קודם הדלקת כל הנרות על הנס, וכן פסקו השו"ע והרמ"א.

ואפשר לבאר, שלכו"ע מברך 'שעשה ניסים' על הנר הנוסף שמפרסם את נס היום המתחדש, אלא שנחלקו אם מתחיל להדליק בתחילה את הנרות של היום הקודם ואח"כ את נרות ההידור ובכללן את נר היום, ואזי יברך על הנס באמצע הדלקתו, לפני שמדליק את נרות ההידור והיכר הימים, וכן ס"ל לאבודרהם לפי דעת הב"י בסי' תרעו. או שמא מתחיל להדליק בנר הנוסף של יום זה, ואז יכול להסמיך כל ברכותיו ולברכם קודם הדלקתו שכן מיד מתחיל בנר המבטא את מעלת היום, וכן סברו המהרי"ק בסי' קפג, הובא בב"י שם והשו"ע שם בסעי' ה. ברם הגר"א בהג' על השו"ע שם ובמעשה רב אות רמ נקט כי לעולם מתחיל להדליק בנר הסמוך לפתח, ואעפ"כ לא הצריך לברך על הנס לפני הדלקתו את הנר המיוחד של אותו יום. וצ"ל כי סבר שברכת הנס עולה עבור מכלול הדלקתו שמפרסמת הנס, ולא דווקא על נר הנוסף של יום זה.

'בזמן הזה' – תיאור זמן, או תיאור הנס: נחלקו הפוסקים בנוסח סיום ברכת 'שעשה ניסים' אם אומרים 'בימים ההם בזמן הזה', וכ"כ הרמב"ם בהל' חנוכה פ"ג ה"ד. או שיש לומר 'ובזמן הזה' בתוספת 'ו' החיבור. הט"ז בסי' תרפב סק"ה הביא את דעת הלבוש שיאמר 'ובזמן': 'כדי לכלול כל הניסים שעשה לאבותינו ולפרוט אותו הנס דעכשיו מעין המאורע, שבכל יום עושה לנו ניסים גלויים ונסתרים כמו שעשה לאבותינו ג"כ גלויים ונסתרים'. דהיינו, שההודאה על יום זה כלולה ונמשכת מהופעת הישועה שפעל הקב"ה בעבר, בנגלה ובנסתר.

שכן ההכרה בהנהגת השי"ת שמשגיח בעולמו ומנהיגו בדרך גלויה ונסתרת הינה מיסודות ההודאה על הנס. ואילו הט"ז חלק עליו וס"ל שיאמר 'בזמן' הזה, לציין שהנס התרחש בתאריך זה, בכ"ה בכסליו, ולא באו בברכה זו ללמד על מעלת הנס ולכוללו במידת השפעת הנס של השי"ת.

והערוך השלחן בסי' תרעו סק"ד כתב לומר 'ובזמן', והכוונה לזמן הזה – בכ"ה בכסליו. דהיינו שמודים הן על הניסים שארעו בימים ההם בעת המלחמה, והן על הנעשה בזמן הזה – נס השמן שהתרחש בתאריך בו עומדים.

ברכת שהחיינו – ברכת המצוות או ברכת השבח: יש לעיין בגדר ברכת 'שהחיינו', שכן אחת הנפק"מ בין ברכת המצוות לברכת השבח, היא שברכת המצוות מברך השליח המבצע את המצווה, והבעלים אינו צריך להמצא על ידו ולא מחוייב לענות אמן, שכן אינו חייב בברכה זו. לעומת ברכת השבח שהבעלים של המצווה מחוייבים לשמוע את הברכה ולצאת יד"ח אמירתה. וכן ברכת המצוות נאמרת בסמיכות למעשה המצווה, ואינה כברכת השבח שאין מחוייב לברך בסמוך למצווה.

והנה צ"ע, שמי שהדליקו עליו בביתו, אינו מדליק לבדו בשנית ואינו מברך בעצמו 'שהחיינו', שכן נפיק יד"ח בברכה שברכו בעת הדלקת הנר בביתו למרות שלא שמעה, וכ"כ המג"א בסי' תרעו סק"ב. הרי שהבינו כי זו ברכת המצוות. ומאידך גיסא כתב רעק"א תנינא בסי' יג כי אם שכח לברך בעת הדלקת נרות 'שהחיינו', יברך על הראיה, דלא גרע מהרואה. דבר המורה שברכת השבח היא וניתן לברכה בנפרד ובלא הדלקת הנר.

צ"ל כי ברכת השבח היא על הזמן (ולכאורה, על מצוות הדלקת הנר ולא על היום, שכן לעיל הבאנו ספק אם מברכין 'שהחיינו' על עצם יום דחנוכה), כמסתבר, ולכן רשאי לברכנה בראייתו בנפרד ממעשה הדלקתו, ברם הסמיכו ברכה זו להדלקה, ותיקנו שהמדליק יברכנה ויכול אותה בכלל ברכותיו. וכיון שנאמרה הברכה על הנר שהודלק עבורו – אף הברכה נזקפת לו ויוצא בעה"ב בברכתו ולכן אינו רשאי להדליק בעצמו ולברך 'שהחיינו'. אך יוכל לברך ולשבח בעת ראיית הנרות אם לא שמע הברכה ולא הודה בעצמו. וכן מבואר במשנ"ב בסי' תרעו סק"ו שכתב בדעת המרדכי הסובר שחייב לברך על ראייתו גם אם הדליקו עבורו, שאם השתתף בפריטי אינו צריך לברך על הראייה ברכת הנס והזמן, משום שברכות המדליק עולות לו – אם שומע כעונה, וכמבואר בשעה"צ שם סק"י, ולא יכול להדליק בעצמו ולברך ע"כ.

הנרות הללו

זמן אמירת 'הנרות הללו': במסכת סופרים פ"כ ה"ו מפורטת סדר ההדלקה: 'כיצד מברכין... המדליק אומר, ברוך... להדליק נר של חנוכה, ומתנה ואומר, הנרות האילו אנו מדליקין על הישועות ועל הניסים ועל הנפלאות... ואומר ברוך אתה שהחיינו. ואומר... שעשה נסים', וכן הביאו בהגהות מיימוני ובב"ח בס"ח תרעו שיש לומר נוסח זה מיד אחר שברך על הדלקת הנרות ועוד קודם לברכת הנס וברכת שהחיינו. אולם השו"ע שם, ד פסק שאחר שהדליק אומר: 'הנרות הללו אנו מדליקין', ובאר המג"א שם בסק"ג וכן בבן איש חי בפרשת וישב שאחר שהדליק את הנר הראשון אומר את נוסח זה, ולא מיד אחר ברכתו על ההדלקה. וצ"ב במחלוקתם. נראה דפליגי ביעוד אמירת 'הנרות הללו', שכן למסכת סופרים נוסח זה מבאר את מצוות ההדלקה ולכן מיד בסיום ברכתו על ההדלקה צריך לבאר כי מדליק לשם המצווה ואין בכך הפסק בין הברכה להדלקה, וכן לא בין ברכת ההדלקה לשאר ברכותיו, הנס ושהחיינו. וכן באר בשו"ת מנחת שלמה תניא סי' נח אות ה בדעת מסכת סופרים שיש לומר נוסח זה מיד אחר הברכה 'כדי שידע לכוין על נס הישועה ונצחון המלחמה'. אולם לשו"ע בנוסח זה הוא ממשיך בהודאתו ומבאר את מהות הנרות שהדליק, ועל כן רק אחר שהתחיל במצוותו, ויש לפניו נר יכול לפרש ולבאר את יעוד נרותיו.

לומר 'הנרות הללו' לאור הנרות: השו"ע פסק בס"ח תרעד, א שמותר להדליק מנר מצווה נר מצווה אחר, שכן אינו מכחישו ואינו ביזוי למצווה, הגם שאסור להשתמש בנר חנוכה לשאר עניינים. וכן פסק הברכי יוסף תרעג סק"ה שאם הדליק כבר נרות, וצריך לעיין בספר בענין ספק שהתעורר בדיון הנרות, ואין לו נר אחר – מותר לו לעיין לאור הנרות, גם למאן דאסר להשתמש בנרות לדבר מצווה: 'הכא כיון שהוא צורך חנוכה שהדליק, מודו דשרי. וכאותה שכתב המרדכי דישינים בליל יום הכיפורים בבית הכנסת, דכל שהוא לצרכו שרי'. ויש לדון אם יכול לומר את נוסח זה של 'הנרות הללו' לאור הנרות. שכן אם תיקנו לאומרו כחלק מחיוב הודאה בעת הדלקת הנר, והנר אינו זקוק לו – אין לאומרו לאור הנרות, אולם אם נקבע לומר נוסח זה מהלכות הדלקת הנר הוא, ולצורך ההדלקה נאמר, ואולי אף משלים את ההדלקה ומבאר ומפרש את מעשי הודאתו – שפיר רשאי לאמרו לאור הנרות.